

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องการจัดการปัญหาสุขภาพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งที่สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช อำเภอแม่อรมิ จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยทำการศึกษาในพื้นที่บ้านบวกจัน หมู่ที่ 7 ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่อรมิ จังหวัดเชียงใหม่ โดยนำเอาแนวคิดเรื่องกระบวนการจัดทำแผนชุมชนและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับสุขภาพพอเพียง สร้างเป็นกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย เก็บรวบรวมข้อมูลปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการกับผู้รู้ในชุมชน การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม จนได้ข้อมูลครบถ้วนและครอบคลุมตามประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา หลังจากนั้นนำมาสังเคราะห์เป็นผลสรุป โดยทำการแบ่งเนื้อหาของผลการศึกษากออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 บริบททั่วไปของชุมชน

ส่วนที่ 2 กระบวนการจัดทำแผนชุมชนในเรื่องการจัดการปัญหาสุขภาพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ส่วนที่ 3 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการดูแลสุขภาพของชุมชน

ส่วนที่ 4 ผลของการจัดการปัญหาสุขภาพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ส่วนที่ 1 บริบททั่วไปของชุมชน

การศึกษาเกี่ยวกับบริบทของชุมชนบ้านบวกจัน หมู่ที่ 7 ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่อรมิ จังหวัดเชียงใหม่ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ลักษณะทางกายภาพ และข้อมูลพื้นฐานของชุมชน
2. ประวัติความเป็นมาของชุมชน
3. บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน

1. ลักษณะทางกายภาพ และข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

1.1 ลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ

พื้นที่ส่วนใหญ่ของชุมชนบวกจันเป็นภูเขา ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ - ปุย ชาวบ้านนิยมสร้างบ้านเรือนตามบริเวณเนินเขาและที่ราบระหว่างหุบเขา ส่วนบริเวณภูเขาที่ลาดชันของหมู่บ้านมักปรับพื้นที่ให้เหมาะสมแก่การทำเกษตรกรรม เช่น การทำสวนดอกเยอบีร่า กุหลาบ

และพริกหวาน ในลักษณะแบบชั้นบันได หมู่บ้านบวกันไม่มีแม่น้ำไหลผ่าน มีเพียงสระเก็บน้ำ บ้านบวกันสำหรับการอุปโภคเท่านั้น

หมู่บ้านบวกันเป็นหมู่บ้านขนาดเล็กมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 3,298 ไร่ เป็นพื้นที่การเกษตร 410 ไร่ พื้นที่อยู่อาศัย 100 ไร่ พื้นที่สาธารณะ 6 ไร่ และพื้นที่ป่าไม้ 2,782 ไร่ หมู่บ้านบวกันตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของตำบลโป่งแยง และเป็นหมู่บ้านที่อยู่สุดเขตแดนทางทิศตะวันตกของอำเภอแม่ริมเช่นเดียวกัน

หมู่บ้านบวกันถูกตัดผ่านด้วยถนนทางหลวงสายแม่ริม - สะเมิง (ทางหลวงหมายเลข 1096) การคมนาคมสามารถติดต่อไปมาหาสู่กับหมู่บ้านอื่น ๆ และอำเภอที่อยู่ข้างเคียงได้อย่างสะดวกโดยมีอาณาเขตติดต่อกับชุมชนอื่นดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับ บ้านปางลุง - บวกเต๋ย ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

ทิศใต้ ติดกับ บ้านทุ่งเรา ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่

ทิศตะวันออก ติดกับ บ้านกองแหะ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

ทิศตะวันตก ติดกับ สถานีเกษตรหลวงปางดะ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่

พื้นที่บ้านบวกันเป็นพื้นที่จัดอยู่ในเขตภูมิอากาศหนาวเย็นและมีฝนปานกลาง โดยอุณหภูมิเฉลี่ย 23.2 องศาเซลเซียส และปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,400 มิลลิเมตรต่อปี สภาพอากาศทั่วไปมีอากาศหนาวเย็นตลอดปี จึงเหมาะแก่การปลูกพืชเมืองหนาว ซึ่งเกษตรกรในชุมชนบ้านบวกันได้ยึดอาชีพการปลูกดอกเยอบีร่า กุหลาบ พริกหวาน ชาโยเด่ และมะเขือเทศ เนื่องจากพืชเหล่านี้เป็นพืชที่สามารถเจริญเติบโตได้ดีในเขตพื้นที่ที่มีอากาศเย็นชื้น

1.2 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

จากข้อมูลพื้นฐานของชุมชนที่ได้มาจากการสำรวจขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยงในปีพ.ศ.2552 พบว่า

ชุมชนบ้านบวกันประกอบด้วยครัวเรือนทั้งหมด 103 ครัวเรือน จำนวนครอบครัว 130 ครอบครัว จำนวนประชากรชาย 492 คน หญิง 489 คน รวม 981 คน

การศึกษา ประชาชนส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 54 จบระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 16 จบระดับอุดมศึกษา ร้อยละ 2 และไม่รู้หนังสือ ร้อยละ 28 ชุมชนบ้านบวกันมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง คือศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านบวกัน และโรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่งคือโรงเรียนบ้านบวกัน

การถือครองที่ดิน ส่วนใหญ่มีพื้นที่ถือครอง 3 - 7 ไร่ต่อครัวเรือน ประชาชนในหมู่บ้านบวกันไม่มีเอกสารสิทธิ์ใด ๆ ในการถือครองที่ดิน

ผลผลิตทางการเกษตร

1) พืชผัก ได้แก่ ยอดชาโยเต้ ผักกาดขาวปลี กะหล่ำปลี ถั่วแขก ลูกฟักแม้ว กระเทียมต้น และหอมญี่ปุ่น

2) ไม้ผล ได้แก่ บัวลอย พลับ และอะโวคาโด

3) พืชไร่ ได้แก่ ข้าวไร่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และถั่วลิสง

4) ไม้ดอก ได้แก่ ดอกกุหลาบ เยอบีร่า

5) ส่งเสริมปศุสัตว์ ได้แก่ สุกร และไก่

สถาบันและองค์กรทางศาสนา มีสำนักสงฆ์ 1 แห่ง คือ สำนักสงฆ์บวจจันวาราม และคริสตจักร 3 แห่ง คือ คริสตจักรสัมพันธ์บ้านบวจจัน คริสตจักรคาทอลิกบ้านบวจจัน และ คริสตจักรเซเวนธ์เดย์แอคเวนติสบ้านบวจจัน การนับถือศาสนานั้นประชากรส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ แต่ในวิถีชาวพุทธนั้นยังแฝงด้วยการนับถือวิญญาณบรรพบุรุษร่วมด้วย ส่วนประชากรที่เหลือ นับถือศาสนาคริสต์ สำหรับผู้นับถือศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิกจะนมัสการที่คริสตจักรคาทอลิกบ้านบวจจัน ส่วนนิกายโปรเตสแตนต์จะนมัสการที่คริสตจักรสัมพันธ์บ้านบวจจัน และนิกายเซเวนธ์เดย์หรือคริสตจักรวันเสาร์จะนมัสการที่คริสตจักรเซเวนธ์เดย์แอคเวนติสบ้านบวจจัน

การสาธารณสุข หมู่บ้านบวจจันใช้บริการสุขภาพที่สถานอนามัยบ้านโป่งแยงใน และมีร้านจำหน่ายยาสามัญประจำบ้านซึ่งเป็นร้านของอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ในชุมชน

การคมนาคม มีถนนคอนกรีตเสริมไม้ไผ่และถนนคอนกรีตเสริมใยเหล็กภายในหมู่บ้านและสามารถใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ในระบบจีเอสเอ็ม (GSM.) ได้

ไฟฟ้า ทุกหลังคาเรือนในชุมชนบ้านบวจจันมีไฟฟ้าของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคใช้

ประปา ทุกหลังคาเรือนในชุมชนบ้านบวจจันมีน้ำประปาภูเขาที่ส่งมาจากบ้านปางคะ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ในการอุปโภคบริโภค

แหล่งน้ำธรรมชาติ มีสระเก็บน้ำ 1 แห่ง คือ สระเก็บน้ำบ้านบวจจัน

ทรัพยากรธรรมชาติ ในพื้นที่มีป่าไม้และของป่า

แหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน

1) แหล่งท่องเที่ยวทางการเกษตร ได้แก่ แปลงดอกเยอบีร่าซึ่งเป็นไม้ดอกหลักของหมู่บ้าน

2) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ จุดชมวิว 4 อำเภอบนหมู่บ้าน และชมทัศนียภาพหมู่บ้านที่สถานีวิทยุการพัฒน์ที่ดินบนที่สูง มีการวิจัยและทดสอบสาริตด้านการอนุรักษ์ดินและน้ำ โดยการปลูกไม้ผลพืชคลุมดิน

3) แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้แก่ วิถีชีวิตชนเผ่าม้ง การละเล่นดนตรี และการปักผ้าแบบม้ง

การปกครองในชุมชนบ้านบวกจั่นนอกเหนือจากการที่ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการจะเป็นผู้สวดส่งดูแลความสงบเรียบร้อยของหมู่บ้านแล้ว ภายในชุมชนเองยังมีการแบ่งพื้นที่ความรับผิดชอบในการดูแลตนเองเป็นเขต ๆ ประจำแต่ละตระกูล หรือ ชาวบ้านเรียกว่า “ป๊อก” ภายในชุมชนบ้านบวกจั่นมีจำนวนทั้งหมด 7 เขต ได้แก่

เขต 1 สกุลอนันต์วิไล (แซ่จ่าง)

เขต 2 สกุลเตชะพนาลัย (แซ่ย่าง)

เขต 3 สกุลภมรวิจิตร (แซ่ว่าง)

เขต 4 สกุลแซ่วะ

เขต 5 สกุลแซ่หาง

เขต 6 สกุลแซ่เฒ่าและภมรวิจิตร

เขต 7 สกุลแซ่วะและภมรวิจิตร

แต่ละเขตจะกำหนดผู้นำหรือให้ผู้อาวุโส เป็นผู้ปกครองดูแลรับผิดชอบ

การรวมกลุ่มของชุมชน มีการรวมกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ กลุ่มแม่บ้าน 2 กลุ่ม มีสมาชิก 137 คน กลุ่มผู้ปลูกพืชผัก มีจำนวน 1 กลุ่ม สมาชิก 277 คน กลุ่มเยาวชน 2 กลุ่ม มีสมาชิก 22 คน กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ 2 กลุ่ม มีสมาชิก 160 คน กลุ่มกองทุนพัฒนาชุมชน 1 กลุ่ม มีสมาชิก 65 คน และกลุ่มงานหัตถกรรมบ้านบวกจั่น 1 กลุ่ม มีสมาชิก 23 คน

2. ประวัติความเป็นมาของชุมชน

2.1 การตั้งชุมชนและกลุ่มคนในชุมชน

ชุมชนบ้านบวกจั่น เป็นชุมชนไทยภูเขาเผ่าม้งที่อพยพจากบ้านม้งคอยปุย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มาตั้งถิ่นฐานบริเวณดังกล่าวราวปีพ.ศ.2475 หรือเมื่อ 72 ปีที่แล้ว จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่และปราชญ์ชุมชนที่อาศัยในหมู่บ้านได้ทราบว่าชุมชนนี้เดิมชื่อว่า “ปางจั่น” เนื่องจากบริเวณชุมชนแห่งนี้แต่ก่อนเป็นบริเวณหมู่บ้านที่เต็มไปด้วยตัวจ๊กจั่น ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้านที่ชาวบ้านเรียกมาตั้งแต่โบราณว่า “ปางจั่น” และในสมัยก่อนนั้นถนนหนทางในการคมนาคมสัญจรไปมาไม่มีความสะดวกสบายเหมือนสมัยปัจจุบัน การออกหาของป่าของชาวบ้านจึงต้องสร้าง “ปาง” เป็นห้างหรือที่พักสำหรับค้างอ้างแรมในป่าของพื้นที่แห่งนี้ที่ชาวบ้านเรียกมาตั้งแต่เดิมว่า “ปางจั่น” ต่อมาปางที่ชาวบ้านสร้างได้ชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลา ประกอบกับมีชาวบ้านมาจับจองพื้นที่ในการทำมาหากิน จนทำให้พื้นที่นี้มีการเปลี่ยนแปลง

กลายเป็นไร่และสวนของชาวบ้านไปในที่สุดคำว่า “บวจัน” น่าจะเพี้ยนมาจากคำว่า “ปางจัน” ตามเหตุผลที่ผู้เฒ่าผู้แก่และปราชญ์ชุมชนกล่าวมาข้างต้น

ชุมชนบ้านบวจัน มีคณะกรรมการหมู่บ้านที่ได้รับการคัดเลือกจากประชาชนในชุมชน เพื่อเป็นกลุ่มองค์กรหลักในการนำนโยบายของรัฐบาล กระทรวง กรม อำเภอ และจังหวัดไปปฏิบัติในพื้นที่หมู่บ้านให้ทราบถึงขอบเขตอำนาจหน้าที่ภารกิจของตนเอง พัฒนาให้มีขีดความสามารถในการรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยของหมู่บ้าน ตลอดจนเพื่อให้เป็นแกนนำในการสร้างความรักความสามัคคีของคนในหมู่บ้านสืบต่อกันมาตั้งแต่เริ่มแรกจัดตั้งชุมชน ปัจจุบันผู้ใหญ่บ้านบวจัน คือ คุณประจักษ์ อนันต์วิไล การจัดประชุมหมู่บ้านจะจัดทุกวันที่ 6 ของทุก ๆ เดือน เป็นการประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นของโครงการหรือกิจกรรมที่ได้ปฏิบัติไป ตรวจสอบโครงการ การรายงานปัญหาใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน และการระดมความคิดเห็นแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนร่วมกัน

2.2 พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนด้านเกษตรกรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ในอดีตชุมชนบ้านบวจันเป็นชุมชนที่ทำการเกษตรแบบยังชีพ คือ การเพาะปลูกพอยังชีพ ซึ่งหมายถึง การเพาะปลูกแบบดั้งเดิมแบบหนึ่ง โดยการปลูกพืชใช้รับประทานเป็นอาหารภายในครอบครัวเอง ไม่ได้ปลูกมากเหลือใช้พอที่จะส่งไปขายนอกท้องถิ่นได้ ทำให้การใช้พื้นที่ทางการเกษตรไม่ได้ขยายเป็นวงกว้างเท่าปัจจุบัน จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ภายในชุมชนทำให้ผู้วิจัยได้ทราบว่าสมัยก่อนนั้น พืชที่เกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งปลูกส่วนใหญ่ ได้แก่ การทำนาไร่ พืชตระกูลถั่ว พืชสวนครัว และการปลูกต้นกล้วยไว้สำหรับทอผ้า เกษตรกรไม่เคยได้ใช้หรือสัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช เนื่องจากราคาแพงและต้องขับรถลงไปซื้อที่ตัวอำเภอ จะทำการบำรุงพันธุ์พืชโดยใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก และให้ธรรมชาติดูแลพืชผลของตนเอง แต่ด้วยสถานการณ์ปัจจุบันที่กระแสวัฒนธรรมต่าง ๆ จากชุมชนเมืองไหลบ่าเข้ามาสู่ชุมชนบ้านบวจันอย่างรวดเร็ว ความต้องการเงินและสินค้าอุปโภคบริโภคจากภายนอกหมู่บ้านมีเพิ่มมากขึ้น ทำให้การประกอบอาชีพเกษตรกรรมของชาวบ้านบวจันแตกต่างไปจากในอดีตกลายเป็นการทำเกษตรเพื่อการค้า คือ การเพาะปลูกเพื่อการค้าขายผลผลิตให้ได้ปริมาณมาก ๆ ยิ่งเกษตรกรสามารถขายผลผลิตได้มาก เม็ดเงินที่ได้จากการค้าขายจะมีจำนวนสูงขึ้นตาม ทำให้เกษตรกรต้องแสวงหาวิธีการที่จะทำให้ผลผลิตของตนเองสมบูรณ์และมีปริมาณมากที่สุด เพื่อรายได้ที่จะได้รับจากการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร ดังนั้นวิธีการที่เกษตรกรบ้านบวจันนิยมใช้มากที่สุดคือ การเลือกใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช ซึ่งวิธีการนี้เองส่งผลกระทบทำให้เกิดปัญหาสุขภาพและสิ่งแวดล้อมจากการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

3. บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน

บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนบ้านบวจันท์ที่ผู้วิจัยทำการศึกษา ได้แก่ วิถีม้ง ผู้นำชุมชนและองค์กรในชุมชน วิธีการเกษตรกรรมและการดูแลสุขภาพของชุมชนชาวเขาเผ่าม้ง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1 วิถีม้ง

ชุมชนชาวเขาเผ่าม้งบ้านบวจันท์ มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่คล้ายกับชนเผ่าม้งชุมชนอื่นในประเทศไทยเช่นเดียวกัน โดยสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขาเผ่าม้งเป็นลักษณะที่ต้องต่อสู้กับภัยธรรมชาติ การขาดความช่วยเหลือจากโลกภายนอก และมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาเป็นของตนเอง จึงดูเหมือนว่าชาวม้งในอดีตจะไม่มีควมไว้วางใจต่อคนแปลกหน้ามากนัก แต่ในปัจจุบันชาวเขาเผ่าม้งมีการติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้น คนพื้นราบมักพบชาวม้งลงจากหมู่บ้านเข้ามาหาซื้อข้าวของเครื่องใช้หรือติดต่อค้าขายทำธุรกิจกับคนพื้นราบมากขึ้น ด้วยลักษณะนิสัยที่ขยันขันแข็ง มีความอดสาหะเป็นพิเศษ ทำให้ชีวิตประจำวันปกติชาวม้งแทบจะไม่มีเวลาว่างจากการทำงานเลย นอกจากงานในไร่และสวนแล้วผู้ชายม้งยังต้องรับผิดชอบในการซ่อมแซมบ้าน วัสดุเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือน ตลอดจนการติดต่อค้าขายทำธุรกิจกับคนภายนอก เมื่อว่างจากการทำงานก็จะออกไปล่าสัตว์นำมาเป็นอาหาร สำหรับผู้หญิงชาวม้งนอกจากงานในไร่แล้วยังจะต้องรับผิดชอบในเรื่องการจัดหาอาหาร การเลี้ยงสัตว์ เช่น สุกร ไก่ วัว และการทำความสะอาดเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มของคนในครอบครัว ยามว่างจะทอผ้าจากใยต้นกล้วยตัดเป็นชุดเสื้อผ้าและเย็บปักถักร้อยประดิษฐ์ลวดลายต่าง ๆ ลงบนผืนผ้าไว้สวมใส่ เป็นต้น ชาวม้งมีนิสัยรักความเป็นอิสระ ซึ่งเป็นลักษณะที่เด่นชัดจากประวัติศาสตร์ของม้งจะเห็นได้ว่าพยายามหลีกเลี่ยงการถูกกดขี่และครอบงำจากจีนมาตลอดจนทำให้เกิดการต่อสู้ และเป็นผลทำให้ชาวม้งมีการอพยพลงมาทางตอนใต้ของจีน ได้แก่ ดินแดนสิบสองปันนา พม่า ลาว และประเทศไทย ชาวเขาเผ่าม้งนั้นตามปกติเป็นคนฉลาดกว่าชาวเขาเผ่าอื่น ๆ โดยเฉพาะเรื่องการค้าขาย ทั้งนี้อาจจะเพราะชาวม้งมีนิสัยรักการค้าขาย แม้ไม่ค่อยจะไว้วางใจในคนแปลกหน้าแต่เมื่อได้สังเกตดูจนเป็นที่พอใจแล้วพวกเขาจะมีท่าทีที่ค่อนข้างเปิดเผยจริงใจและซื่อสัตย์มากขึ้น จากอดีตที่ผ่านมาพบว่าชาวเขาเผ่าม้งมักจะแสดงออกถึงการถ่อมตัวหลีกเลี่ยงการปะทะและการขัดแย้ง แต่หากไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้หรือรู้สึกถูกละเมิดเอาเปรียบ พวกเขาก็จะแสดงอาการที่ก้าวร้าวและตอบโต้ในทางที่รุนแรง ลักษณะนิสัยของชาวม้งอีกประการหนึ่งคือ ความละเอียดอ่อนในเรื่องของการรักษาเกียรติและศักดิ์ศรี หนุ่มสาวบางรายอาจจะตัดสินใจกินฝิ่นจนตาย หากรู้สึกว่าตนเองต้องเสียชื่อเสียง เช่น การถูกด่าว่าจากญาติพี่น้องและคนในชุมชน แต่ลักษณะหรือค่านิยมเหล่านี้ก็มีได้ยึดถือและครอบคลุมนไปทุกคน เพราะปัจจุบันชาวม้งเริ่มมีการปรับเปลี่ยนค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปตามสังคมและวัฒนธรรม

ภายนอกมากขึ้น โดยปกติตามจารีตประเพณีสังคมของม้งมีการสืบสกุลทางฝ่ายชาย บุตรชายจะเป็นผู้สืบทอดหน้าที่ทางพิธีกรรมต่าง ๆ ต่อจากบิดา และไม่ว่าจะในกิจกรรมใด ๆ ก็ตาม ส่วนใหญ่ฝ่ายชายจะเป็นผู้ชี้ขาดตัดสินใจเป็นเสียงสุดท้าย การแต่งงานจะรับรู้ในลักษณะความหมายของการซื้อเมีย เพราะฝ่ายชายจะต้องจ่ายค่าสินสอดซื้อตัวเจ้าสาวออกมาจากครอบครัวฝ่ายหญิง มาเป็นสมาชิกแรงงานใหม่ในครอบครัวของฝ่ายชาย เหตุผลที่สำคัญที่สุดที่ผู้ชายม้งจะพิจารณาเลือกผู้หญิงมาเป็นคู่ครองคือ ต้องมีความขยันขันแข็งและแข็งแรง ส่วนความสวยนั้นมาเป็นอันดับรอง ในทำนองเดียวกันหากผู้ชายม้งคนไหนขี้เกียจ ดัดฝั้นก็ย่อมยากที่จะหาภรรยาได้ เพราะลักษณะนิสัยของม้งจะต้องเป็นบุคคลที่ขยันทำงานอย่างจริงจัง และเนื่องจากสังคมของม้งยังนิยมใช้แรงงานคนเป็นสำคัญ ครอบครัวหนึ่งควรจะมีแรงงานมากพอสมควร ดังนั้นชาวม้งจึงนิยมมีบุตรหลายคน ครอบครัวใดมีลูกหลานมากก็หมายถึงมีแรงงานมาก การเพาะปลูกและผลผลิตก็ย่อมจะได้มากตามไปด้วย ซึ่งจะทำให้สถานะทางเศรษฐกิจภายในครอบครัวมีความเจริญยิ่งขึ้น ลักษณะของชาวม้งจะมีรูปพรรณสัณฐาน ท่าทาง การพูดจาคล้ายคนจีน แต่ชาวม้งจะมีผิวคล้ำกว่าคนจีนเล็กน้อย สำหรับผู้ชายจะมีรูปร่างสูงกว่าผู้หญิง ผู้หญิงม้งรูปร่างมักจะได้สัดส่วน บางคนมีรูปร่างหน้าตาค่อนข้างจะสวยคล้ายคนจีน คนเผ่าม้งไม่มีภาษาที่แน่นอนส่วนใหญ่มักจะยืมภาษาจีน ภาษายูนนาน ภาษาลาว และภาษาไทยภาคเหนือมาใช้ นอกจากนี้ม้งยังไม่มีตัวหนังสือเป็นของตนเอง ปราชญ์ชาวบ้านท่านหนึ่งในชุมชนเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่าเดิมชนเผ่าม้งมีตัวหนังสือใช้เหมือนกัน แต่ต้องอพยพอยู่เสมอจึงชนหนังสือใส่หลังม้า เดินทางมาถึงลำธารแห่งหนึ่งได้ปลดม้าวางตะกร้าหนังสือเอาไว้และพากันนอนหลับไป จนพวกเขาตื่นขึ้นมาปรากฏว่าม้ากินหนังสือหมด ทำให้ชาวม้งจึงไม่มีตัวหนังสือใช้จนทุกวันนี้ ปัจจุบันในเรื่องการศึกษาชาวเขาเผ่าม้งมักจะให้ความสนใจในการศึกษามากกว่าชาวเขาเผ่าอื่น ๆ ที่มีในประเทศไทยจึงทำให้ชาวเขาเผ่าม้งนั้นมีความเฉลียวฉลาดและทันต่อเหตุการณ์บ้านเมืองในปัจจุบันมากขึ้น

3.2 ผู้นำชุมชนและองค์กรในชุมชน

บ้านบวกจั่นได้เริ่มก่อตั้งหมู่บ้านขึ้นมาจากผู้นำที่มีความอดทน และขยันขันแข็งในการบุกเบิกพื้นที่ เพื่อทำมาหาเลี้ยงชีพจนสามารถขยายให้เป็นหมู่บ้านได้ และเกิดการถ่ายทอดกระบวนการต่าง ๆ ที่เป็นวิถีชีวิต วัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาของท้องถิ่นมาสู่ลูกหลานรุ่นหลัง โดยทั่วไปผู้นำของหมู่บ้าน มักจะเป็นคนที่มีลักษณะที่ดีหลายประการรวมอยู่ในตัวของบุคคลเดียว สำหรับผู้นำของชุมชนบ้านบวกจั่นนั้นสามารถจำแนกได้โดยการนำเอาลักษณะเด่นที่เป็นรูปธรรมชัดเจน และเป็นผลมาจากการปฏิบัติกิจกรรมที่ผ่านมา จำแนกออกเป็นประเภทได้ดังนี้

3.2.1 ผู้นำที่เป็นทางการ

นายประจักษ์ อนันต์วิไล ผู้ใหญ่บ้านบวจัน หมู่ที่ 7 ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม คนปัจจุบัน “พ่อหลวงประจักษ์” อายุ 50 ปี เป็นคนบ้านบวจันโดยกำเนิด แต่งงานอยู่กับนางประทุม อนันต์วิไล ซึ่งเป็นคนบ้านบวจันเช่นเดียวกัน มีบุตร 3 คน พ่อหลวงประจักษ์จบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพจากวิทยาลัยการเกษตรเชียงใหม่ เริ่มประกอบอาชีพทำเกษตรกรรมสวนดอกเขือบีร์และพริกหวานมาตลอด แต่ด้วยความเป็นคนที่มีความมุ่งมั่น ขยันเสียสละ และมีความรับผิดชอบสูง จึงได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้านบวจันคัดเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้านบวจันตั้งแต่ปีพ.ศ. 2540 และดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านเข้าสู่วาระที่ 3 อีกทั้งพ่อหลวงประจักษ์ ยังดำรงตำแหน่งนายกกรรมการบริหารสมาคมสร้างสรรค์และพัฒนาเมืองในประเทศไทย ปีพ.ศ. 2546 และพ.ศ. 2549 ร่วมด้วย

บ้านบวจันมีสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน 2 คน คือ นายเข้าเฟื่องฟูกิจการ และนายเรืองศักดิ์ ภูมิวิจิตร ซึ่งผู้นำทั้งสองเป็นบุคคลที่ชาวบ้านในชุมชนบวจันให้การยอมรับในเรื่องของความเสียสละ ความจริงใจ และพร้อมที่จะทำงานเพื่อส่วนรวม จึงเป็นที่ประชาชนไว้วางใจและมอบภาระให้เป็นผู้ดำเนินการพัฒนาชุมชนบ้านบวจันตลอดมา

3.2.2 ผู้นำตามธรรมชาติ

นอกเหนือจากผู้นำที่เป็นทางการซึ่งเป็นตำแหน่งที่ได้รับการแต่งตั้งจากหน่วยงานของทางราชการแล้ว ในหมู่บ้านบวจันเองยังมีผู้นำที่ไม่เป็นทางการ กล่าวคือ เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านให้เป็นผู้นำในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกศึกษาด้านการแพทย์พื้นบ้าน เกษตรกรรม และการพึ่งพาตนเอง ดังนี้

1) ผู้นำทางด้านการแพทย์ตามวิถีเมือง

นายจุฬ่ง ภูมิวิจิตร ผู้อาวุโสบ้านบวจัน หมู่ที่ 7 ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม อายุ 80 ปี เป็นคนบ้านบวจันโดยกำเนิด นายจุฬ่งเป็น “สี่เน้ง” หรือ หมอผี มาประมาณ 50 กว่าปีแล้ว สืบทอดตำแหน่งนี้และได้รับการถ่ายทอดวิชาความรู้มาจากหมอผีคนก่อนที่เสียชีวิตไปแล้ว เมื่อคนในชุมชนเกิดความเจ็บป่วย เช่น มีไข้ ปวดศีรษะ ทานยาและนอนพักแล้วแต่ไม่หาย รวมถึงหากมีปัญหาทางจิตใจ เช่น ซึมเศร้า คลุ้มคลั่ง เสียขวัญ ชาวบ้านจะพามาหานายจุฬ่งที่บ้านเพื่อทำการรักษา โดยกระบวนการรักษาคือ ให้ผู้ป่วยนำรูป 3 ดอก เทียนไข 2 เล่ม กระดาษสา ใก่อหรือวุ้นที่ฆ่าตายแล้ว และเงินค่ารักษาตามศรัทธามาให้ จากนั้นผู้ป่วยจะนอนลงบนพื้นกลางบ้านของนายจุฬ่ง และเริ่มทำพิธีจากการจูดรูป เทียน ดัดกระดาษสาที่ผู้ป่วยนำมาทำเป็นตุ่งหรือธูปนำไปตั้งบริเวณหิ้งบูชา นายจุฬ่งจะเริ่มแต่งตัวโดยนำผ้าสีดำมาคลุมหน้า คาดศีรษะด้วยเชือกสีแดงให้ญาติผู้ป่วยตีฆ้องไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะจบการรักษา จากนั้นนำมานั่งยาวที่นายจุฬ่งแจ้งว่าเป็น

อุปกรณ์สำหรับการทำพิธี มาตั้งวางไว้หน้าผู้ป่วย ขึ้นไปยืนบนม้านั่งและทำการกระโดดตามจังหวะของฆ้องที่ตี ส่วนมือของนายจุพางจะถือกระดิ่งที่เป็นวงกลม 2 วง และไม้คู่รูปทรงสามเหลี่ยมสำหรับเอาไว้วางเสียงทาย เมื่อถึงเวลาอันสมควร นายจุพางจะลงจากม้านั่ง เปิดผ้าคลุมหน้าและทำการโยนไม้คู่รูปทรงสามเหลี่ยม ในการโยนครั้งแรก ถ้าไม้คู่ว่าทั้งคู่แสดงว่า “ขวัญกลับมาแล้ว” ก็จะให้ผู้ป่วยกลับบ้านไปนอนพักผ่อนต่อ เพราะยังไม่ถึงคราวมีเคราะห์ แต่ถ้าไม้หนึ่งคว้าไม้หนึ่งหงายแสดงว่า “ขวัญยังไม่มา” จะต้องทำการโยนครั้งที่สอง ถ้าหากไม้หนึ่งคว้าไม้หนึ่งหงายแสดงว่า “รู้สึกรอมาแล้ว” และถ้าหากโยนครั้งที่สาม ไม้หนึ่งคว้าไม้หนึ่งหงายแสดงว่า “ขวัญมาแล้ว” และถ้าหากผลการโยนเป็นไม้หงายทั้งสองอันหมายความว่า “ผีบอกไม่มีทางหาย” ก็จะบอกกล่าวให้ไปเก็บบนหรือทำการรักษาตามความรู้ที่นายจุพางได้รับการถ่ายทอดมา เป็นอันเสร็จสิ้นกระบวนการรักษา สำหรับคำรักษานั้นผู้ป่วยสามารถจ่ายตามแต่จะศรัทธา

2) ผู้นำทางด้านสมุนไพรในชุมชน

นางจ๊ะ เลิศกิจกร ผู้อาวโสบ้านบวกจัน หมู่ที่ 7 ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม อายุ 83 ปี เป็นคนบ้านบวกจันโดยกำเนิด นางจ๊ะเป็น “กือซั่ว” หรือ หมอสมุนไพรมาประมาณ 60 กว่าปีแล้ว ได้รับการถ่ายทอดวิชาความรู้มาจากบิดามารดาในการใช้ “ยาป่า” หรือ ยาสมุนไพร และยาสมุนไพรที่มีรสขม ชาวเขาเผ่าม้งบางคนจะเรียกว่า “ฉั่วอ้า” นอกจากนั้นนางจ๊ะยังเป็นหมอตำแยทำคลอดให้หญิงมีครรภ์ในหมู่บ้านบวกจันร่วมด้วย สมุนไพรที่ใช้บำบัดรักษาความเจ็บป่วยให้แก่ชาวบ้าน ได้แก่ สมุนไพรแก้ไข้ แก้ปวดท้อง แก้ท้องเสีย และแก้ความเจ็บปวดตามกล้ามเนื้อ วิธีการบำบัดรักษาของนางจ๊ะอาศัยสรรพคุณของตัวยาในพืชสมุนไพร ซึ่งอาจจะเป็นพืชสมุนไพรชนิดเดียวกันหรือหลายชนิดร่วมกัน ประกอบกับการให้คำแนะนำ ซึ่งเป็นข้อห้ามในการรับประทานอาหารบางประเภท ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- สมุนไพรแก้ไข้ เป็นสมุนไพรที่นางจ๊ะบอกว่าหายาก ปัจจุบันไม่ค่อยได้ใช้แล้วเพราะมียาพาราเซตามอลทานสะดวกกว่า ได้มาจากส่วนของรากพืชชนิดเดียวที่มีลักษณะต้นเป็นเถา เถามีขนาดเท่านิ้วหัวแม่มือ ไม่มีดอก ไม่มีผล ไม่มีหนาม พบได้ในป่าลึก ใช้รากสดหรือแห้งมาต้มกับน้ำดื่ม น้ำมีรสขมมาก และช่วงที่มีไข้ห้ามรับประทานมะม่วงและไก่ต้มเพราะจะทำให้มีไข้สูงขึ้น

- สมุนไพรแก้ปวดท้องและท้องเสีย ใช้ “ปูเลย” มีลักษณะคล้ายขิงดอกสีขาวแดง ใช้ส่วนของเหง้าสดมาต้มกับน้ำดื่ม น้ำมีรสขมฝาด ถ้าใช้กับเด็กจะนำมาสับเป็นชิ้นเล็ก ๆ ทานกับเกลือ และช่วงที่ท้องเสียห้ามรับประทานส้มเพราะจะทำให้ท้องเสียมากขึ้น

- สมุนไพรใช้แก้ปวดตามกล้ามเนื้อ สมุนไพรที่ใช้มีลักษณะเป็นไม้ยืนต้นไม่สูง เรียกยาสมุนไพรนี้ว่า “ยาหลวง” โดยให้เหตุผลว่ายามันแรง เพราะเวลาที่ไปออกหาตาม

ป่า ผู้หาจะมีอาการรู้สึกปวดตามตัว วิธีใช้จะนำส่วนของรากซึ่งใช้ได้ทั้งสดและแห้ง นามาต้มน้ำ แล้วดื่ม น้ำมีรสขมมาก ใช้ดื่มประมาณ 2-3 ครั้ง ห้ามเคี้ยวรับประทาน เพราะยาแรงและจะทำให้เป็นตุ่มเป็นแผล และห้ามหญิงมีครรภ์รับประทานเพราะยาจะทำให้แท้งได้ ยานี้รักษาโดยใช้การจุดเทียนเผากระดาษบอกผีครูสมุนไพรมารักษาด้วย นอกจากนั้นยังมีสมุนไพรรักษาไข้ปวดตามกล้ามเนื้ออีกชนิดคือ “ล้างฉีก” เป็นไม้เลื้อย ใบมีลักษณะคล้ายผักปลังแต่มีขนาดใหญ่กว่า ไม่มีดอก ไม่มีผล มีหน่ออยู่ตามลำต้น วิธีใช้นำหน่อมาต้มกับไก่และใช้รับประทาน นางจะได้ให้ความเห็นว่าในสมัยก่อนยาสมุนไพรรักษาได้ง่าย แต่ปัจจุบันไม่ค่อยมีคนใช้จึงค่อย ๆ สูญหายไป สำหรับการนำสมุนไพรมารักษาจะเป็นการไปหาในป่าเมื่อมีผู้มารับบริการ โดยการออกไปหาแต่ละครั้งจะต้องทำพิธีเผากระดาษบอกครู (ผี) ให้ช่วย เพราะถ้าไม่ทำอาจเกิดอาการชา ทำให้เดินไปหาสมุนไพรมิได้ ซึ่งมีวิธีแก้ไขโดยนำไก่ไปเลี้ยงครู (ผี) สำหรับค่ารักษานั้นสมุนไพร 1 มัด จะมีราคาประมาณ 5 - 20 บาท

3) ผู้นำทางด้านอาชีพเกษตรกรรมตามวิถีม้ง

นางหล่า สมคิดวิไล ผู้อาวุโสบ้านบวจัน หมู่ที่ 7 ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม อายุ 70 ปี เป็นคนบ้านบวจันโดยกำเนิด เดิมนางหล่าได้ยึดการทำไร่ฝิ่นเป็นอาชีพหลัก แต่การปลูกฝิ่นในไร่เก่าติดต่อกันนานหลายปี มักเป็นสาเหตุทำให้ดินเสื่อมคุณภาพ ประกอบกับทางการประกาศให้ฝิ่นเป็นยาเสพติด ผู้ใดก็ตามที่ปลูกฝิ่นจะถูกตำรวจจับ จึงหันมาปลูกพืชต่าง ๆ สลับเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปแทน นางหล่าเล่าให้ผู้วิจัยถึงลักษณะการเกษตรตามวิถีม้งที่ตระกูลของเธอทำมาตั้งแต่บรรพบุรุษฟังว่า พ่อแม่จะค้นหาพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ก่อน หลังจากนั้นจะทำการเผาและแผ้วถางพื้นที่ดังกล่าว ทำการปลูกพืชตระกูลถั่วเป็นแนวไม้พุ่มคลุมดินตามความลาดเทเพื่อป้องกันการชะล้างพังทลายของดินและบำรุงดิน หลังจากนั้นจะทำการปลูกพืชหลักที่ต้องการ เช่น กะหล่ำปลี แล้วปลูกพืชชนิดอื่นแซม เช่น ข้าวโพด ข้าวไร่ ชาโยเด่ เป็นต้น นางหล่าให้เหตุผลที่ต้องทำเช่นนั้นเพราะเชื่อว่าการปลูกพืชหลาย ๆ ชนิดในแปลงเดียวกันเป็นการเลียนแบบธรรมชาติ ทำให้มีการหมุนเวียนของธาตุอาหารและลดปริมาณศัตรูพืชด้วยการควบคุมโดยพืชเอง ส่วนเรื่องการใช้ปุ๋ยนั้น นางหล่าจะนำมูลสัตว์ตากแห้ง เช่น มูลหมู มูลวัว มาใส่ผลผลิตทางการเกษตรสำหรับขมาแมลงจะนำไปยาสูบหรือยาจุน มาแช่น้ำมีสีน้ำตาลแล้วนำน้ำที่ได้มาฉีดพ่นสามารถช่วยป้องกันแมลงได้ นางหล่าเล่าให้ฟังว่าถึงแม้การขายผลผลิตที่ได้นั้นจะไม่ทำให้นางร่ำรวยเท่าเพื่อนบ้าน แต่นางก็ภาคภูมิใจที่ทุกวันนี้างไม่เคยเจ็บป่วยจนถึงขั้นนอนโรงพยาบาลเลย ยังสามารถเดินไปทำไร่ทำสวนเอง เลี้ยงหลานได้ และไม่ทำตัวให้เป็นภาระของลูกหลาน

4) ผู้นำทางด้านการพึ่งพาตนเอง

นายยะสือ ภมรวิจิตร ผู้อาวุโสบ้านบวจัน หมู่ที่ 7 ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม อายุ 76 ปี เป็นคนบ้านบวจันโดยกำเนิด ประกอบอาชีพเกษตรกร เมื่อผู้วิจัยเอ่ยชื่อ “ยะสือ” ชาวบ้านบวจันต่างพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า “ยะสือเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นบุคคลตัวอย่าง และเป็นบุคคลที่สุดยอดของบ้านบวจัน” นายยะสือ ภมรวิจิตรไม่ได้เรียนหนังสือ แต่เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถหลายด้าน ได้แก่ ด้านการดูแลครอบครัว นายยะสือทำงานส่งลูก 3 คน เรียนจบระดับมหาวิทยาลัยทั้งหมด รักครอบครัว ขยันขันแข็ง และรู้จักการเก็บออมเพื่ออนาคตของครอบครัว ด้านการช่วยเหลือสังคม เป็นผู้ที่ได้รับการไว้วางใจจากคนในชุมชนให้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านหลายสมัยจนเกษียณ ด้านวัฒนธรรมชนเผ่า เป็นผู้สืบทอดวัฒนธรรมชนเผ่าม้งมาจากบรรพบุรุษ เช่น เป็นผู้เชี่ยวชาญในการเป่าแคน ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีประจำชนเผ่าม้งสำหรับใช้ในเทศกาลต่าง ๆ เป็นกรรมการจัดการละเล่นแข่งขันล้อเลื่อนไม้ (The Wooden Kart Racing) ที่เป็นกีฬาประจำเผ่าม้ง เป็นต้น ด้านการรักษา เป็นหมอเป่า ซึ่งมีวิธีการรักษาโดยการเป่ามนต์คาถาลงบริเวณที่มีความเจ็บปวด แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก การใช้ “เขายิง” หรือเขาแพะที่ภายในกลวง และมีรูขนาดเล็กที่ปลายเขา รักษาอาการปวดศีรษะ โดยกระบวนการรักษานั้นจะใช้สำลีเช็ดบริเวณที่จะทำการเจาะก่อน หลังจากนั้นใช้เข็มเจาะเบา ๆ 2-3 จุดพอที่จะให้เลือดไหลออกได้บริเวณหน้าผาก ใช้ “เขายิง” ครอบจุดเหล่านั้นไว้แล้วดูดเลือดทิ้ง โดยจะไม่เจาะลงบริเวณเส้นเลือดขนาดใหญ่ หรืออีกวิธีในการบรรเทาอาการปวดศีรษะและปวดกล้ามเนื้อ เรียกว่า “ซรว” คือการใช้ขวดแก้วที่บรรจุขี้ผึ้งที่ใช้หมดแล้วนำมารมควันจากการเผากระดาษที่ห่อด้วยเหรียญบาท ให้เป็นลักษณะสูญญากาศ แล้วนำมาติดบริเวณส่วนต่าง ๆ ของร่างกายที่มีอาการปวดเมื่อยประมาณ 5-10 นาที โดยเชื่อว่าอาการปวดนั้นจะทุเลาลงได้ นอกจากนี้นายยะสือยังได้รับการยกย่องจากคนภายนอกชุมชนให้ดำรงตำแหน่งประธานจัดงาน “นอเป้เจ้า” (Noj Peb Cause) หรือ งานประเพณีปีใหม่ม้งเป็นประจำเกือบทุกปี และดำรงตำแหน่งคณะกรรมการฝ่ายภูมิปัญญาชาวบ้านประจำตำบลโป่งแยง เมื่อสอบถามเรื่องการดำเนินชีวิตตามหลักการพึ่งพาตนเอง นายยะสือได้กล่าวกับผู้วิจัยว่า ต้องทำการสำรวจตนเองก่อนว่าในแต่ละวันต้องการอะไร แล้วความต้องการนั้นมีความจำเป็นมากน้อยเพียงใด เช่น ต้องทำอะไรจึงจะเลี้ยงตนเองและคนในครอบครัวให้มีความสุขในแต่ละวันได้ หลังจากนั้นควรทำการวางแผนให้รอบคอบ จัดสรรเงินค่าอาหาร ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ หากเหลือให้เก็บออม ไม่คิดถึงแค่ตนเองและครอบครัวเท่านั้น ต้องเห็นแก่ประโยชน์ของหมู่บ้านของส่วนรวม ด้วยการเสียสละช่วยเหลืองานของชุมชนบ้าง สำหรับเรื่องการเพาะปลูกนั้น ต้องคำนึงถึงคนที่นำผลผลิตไปรับประทานด้วย หากเราทานได้ เขาก็ต้องทานได้ เอาใจเขามาใส่ใจเรา ไม่พ่นยาฆ่าแมลงมากเกินไปจนความจำเป็น ขณะพ่นยาก็คต้องป้องกันตนเองตามความรู้ที่ได้รับจากเกษตรอำเภอ

ส่วนเรื่องภูมิปัญญาและวัฒนธรรมชาวเขาเผ่าม้ง นายยะสือได้แสดงความคิดเห็นว่าปัจจุบันนี้ กระแสนเมืองและต่างชาติเข้ามาในชุมชนมากมาย แต่อย่างไรก็ตามเราเป็นชาวม้ง อย่าลืมภาษาม้ง อย่าลืมวัฒนธรรมอันดีงามที่บรรพบุรุษสืบทอดมาทั้งในเรื่องการละเล่น ดนตรี การแต่งกาย อย่าคิดว่าเชย ละทิ้งความเป็นม้ง เพราะสุดท้ายถ้าไม่มีผู้ใดสืบทอด ม้งจะถูกกลืน และกลายเป็นคนไม่มีเอกลักษณ์ วัฒนธรรมได้ในที่สุด

3.2.3 องค์กรในชุมชน

หมู่บ้านบวจันมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มของคนในชุมชน เพื่อดำเนินการในด้านต่าง ๆ อันเป็นการตอบสนองความต้องการของชุมชน ทั้งกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นมาอย่างเป็นทางการ และกลุ่มที่มีการรวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการของคนในชุมชน ดังนี้

1) กลุ่มและองค์กรที่ได้รับการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ คือ กลุ่มองค์กรที่เกิดจากการจัดตั้งจากหน่วยงานต่าง ๆ ภายนอกชุมชน อันได้แก่

(1) คณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นกลุ่มที่ทางกระทรวงมหาดไทยจัดตั้งขึ้นเพื่อการบริหารงานในระดับท้องถิ่น แบ่งหน้าที่รับผิดชอบออกเป็น 10 ฝ่ายด้วยกัน ประกอบไปด้วย ฝ่ายปกครอง ฝ่ายป้องกันและรักษาความสงบ ฝ่ายพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ ฝ่ายสาธารณสุข ฝ่ายพัฒนาสตรี ฝ่ายองค์การบริหารงานส่วนตำบล ฝ่ายการศึกษา วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ฝ่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ฝ่ายงานกองทุนหมู่บ้าน และฝ่ายพัฒนาเยาวชน ซึ่งกรรมการหมู่บ้านชุดดังกล่าว เป็นคณะกรรมการที่ได้ผ่านกระบวนการคัดเลือกและกลั่นกรองจากคนในชุมชน เพื่อเป็นตัวแทนของชาวบ้านที่จะช่วยรับผิดชอบและประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับชุมชน สมาชิกทั้งหมด 12 คน มีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน คณะกรรมการหมู่บ้านโดยตำแหน่ง มีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 3 คน เลขานุการ 1 คน และเหรัญญิกที่คอยดูแลเรื่องการเงินอีก 1 คน

(2) กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) มีสมาชิกกลุ่มทั้งหมด 19 คน โดยมีนายสุภชัย อนันต์วิไล เป็นประธานกลุ่ม นายนคร เตชะพนาลัย เป็นรองประธานและเลขานุการ นายรด แซ่เผ่า เป็นเหรัญญิก กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จัดได้ว่าเป็นองค์กรที่ผ่านการคัดเลือกจากชาวบ้านในหมู่บ้านแล้วแต่งตั้งโดยสถานีอนามัยบ้านโป่งแยงใน ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม โดยสมาชิกที่เป็น อสม. ทุกคนจะมีเขตบ้านเรือนในความรับผิดชอบของตน ซึ่งแบ่งตามพื้นที่ประมาณ 5 - 10 หลังคาเรือนที่จะต้องดูแลสุขภาพและดำเนินงานทางด้านสาธารณสุขไม่ว่าจะเป็นการบริการขั้นพื้นฐาน การวางแผนครอบครัว การรักษาพยาบาลเบื้องต้น และการส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งกลยุทธ์ดังกล่าวเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนมีการดูแลสุขภาพโดยคนในชุมชนเอง

2) กลุ่มและองค์กรที่จัดตั้งขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ คือ กลุ่มที่ชุมชนร่วมกันจัดตั้งขึ้นมา เพื่อตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนและช่วยเหลือในกิจการของหมู่บ้านและของชาวบ้านด้วยตนเอง ได้แก่

(1) คณะกรรมการพัฒนาสตรีประจำหมู่บ้าน มีหน้าที่ในการดูแลสมาชิกสตรีในหมู่บ้าน สนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของสตรี แสวงหางบประมาณสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่ม จัดหาสวัสดิการสนับสนุนกิจกรรม เข้าร่วมกิจกรรมของทางราชการในวันสำคัญของทางราชการและวันสำคัญทางศาสนา และส่งเสริมอาชีพสตรีในหมู่บ้านให้มีรายได้เพิ่มขึ้น มีสมาชิกกลุ่มทั้งหมด 10 คน โดยมีนางสุมาลี แซ่หว่าง เป็นประธานกลุ่ม

(2) กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อให้ความช่วยเหลือกันเองในชุมชน เมื่อสมาชิกในชุมชนเกิดการเสียชีวิตลง โดยการช่วยเหลือจะมีทั้งในเรื่องของเงินซึ่งกำหนดไว้ว่า สมาชิกกลุ่มจะต้องช่วยเหลือเจ้าภาพงานศพตามจำนวนคนในครอบครัวในอัตราคนละ 10 บาท และชาวบ้านบวักจันทุกหลังคาเรือนยังได้มีการช่วยงานเจ้าภาพตามกำลังความสามารถของแต่ละคน ผู้รับผิดชอบดูแลกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ คือ นายสายัณห์ อนันต์วิไล

(3) กลุ่มกองทุนเงินประจำหมู่บ้าน เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือในเรื่องการลงทุนทำการเกษตรกรรม โดยผู้ที่ต้องการเงินทุนสามารถยืมกู้ได้ที่ประธานกลุ่ม คือ นายประจักษ์ อนันต์วิไล ผู้ใหญ่บ้าน หากทำการขายผลผลิตได้ต้องนำมาใช้คืนก่อน จึงจะสามารถกู้เงินรอบต่อไปได้คิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 5 ต่อเดือน

3.3 วิธีการเกษตรกรรมและการดูแลสุขภาพของชาวเขาเผ่าม้ง

3.3.1 วิธีเกษตรกรรมของชาวเขาเผ่าม้งบ้านบวักจัน

ตามปกติเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งบ้านบวักจัน จะออกไปทำงานในไร่สวนตั้งแต่เช้ามืด แล้วจึงค่อยกลับเข้ามาในบ้าน เพื่อรับประทานอาหารเช้า กลางวัน และกลับเข้ามาอีกครั้งเมื่อใกล้ค่ำ วิธีการดำเนินชีวิตส่วนใหญ่อยู่ตามไร่ตามสวน อุปกรณ์ที่นำไปทำการเกษตรด้วยจะเป็นมีด และตะกร้าแบกหลัง หรือที่แบกพิน เกษตรกรบางรายที่มีฐานะดี จะออกไปทำสวนในพื้นที่การเกษตรของตนเองนอกหมู่บ้าน โดยจะนำเมล็ดพันธุ์ ดินกล้า อุปกรณ์ทางการเกษตร ปุ๋ย ถังเก็บน้ำ และสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช บรรทุกลงรถกระบะแล้วออกไปทำงานตั้งแต่เช้ามืดโดยไม่กลับเข้ามารับประทานอาหารเช้าที่บ้านจนกว่าจะถึงเวลาเย็น ดังนั้นเวลาที่คนภายนอกชุมชนจะสามารถพบเห็นครอบครัวชาวเขาเผ่าม้งอยู่กันอย่างพร้อมหน้าพร้อมตา คือเวลาใกล้ค่ำ เพราะในเวลากลางวันจะมีเพียงแค่เด็ก ๆ และคนชราอยู่เฝ้าบ้านเท่านั้น

วิถีเกษตรกรรมของชาวม้งบ้านบวกจั่น จะทำการปลูกพืชหมุนเวียนสลับกันไปตลอดทั้งปี โดยรูปแบบการเกษตรจะเริ่มจากการเสาะแสวงหาพื้นที่ทำการเกษตรที่มีความอุดมสมบูรณ์ของดินในผืนป่า หากพบพื้นที่ที่มีดินร่วนซุย ใกล้เคียงน้ำ เกษตรกรชาวม้งจะเริ่มทำการแผ้วถางป่าบริเวณนั้นและปรับเป็นแปลงเพาะปลูก ทำการปลูกพืชผักที่ต้องการ หลังจากนั้นเมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวเปลี่ยนพืชชนิดใหม่ในการเพาะปลูก เกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งจะทำการเผาหน้าดิน เพราะเชื่อว่าจะทำให้ผืนดินบริเวณนั้นเกิดการ “สะดุ้ง” หรือเกิดการรบกวนแร่ธาตุที่มีอยู่ในดิน ทำให้ดินกลับมาอุดมสมบูรณ์ตามสภาพเดิม ไม่นิยมไถกลับตอซังข้าว เพราะเชื่อว่าการดังกล่าวไม่สามารถปรับปรุงคุณภาพดินได้ และหลังจากการใช้ที่ดินบริเวณเดิมซ้ำ ๆ กันจนเกษตรกรม้งเชื่อว่าดินไม่สามารถทำการเพาะปลูกใด ๆ ได้แล้ว จะเริ่มการเสาะหาพื้นที่ใหม่และแผ้วถางไปเรื่อย ๆ ในการทำการเกษตรกรรมเช่นนี้ต่อไป เกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งบางส่วนของชุมชนบวกจั่น ได้รับการสนับสนุนด้านความรู้วิชาการทางการเกษตรและเมล็ดพันธุ์จากโครงการหลวงทุ่งเรา บางส่วนทำการเกษตรพันธะสัญญากับบริษัทเครือเจริญโภคภัณฑ์ (ซีพี) และบางส่วนทำการเกษตรสืบทอดจากบรรพบุรุษ

สำหรับเรื่องการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งบ้านบวกจั่น บรรพบุรุษจะเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้วิธีการใช้จากรุ่นสู่รุ่น คือ พ่อแม่จะเป็นผู้สอนลูกเมื่อถึงวัยที่สามารถทำงานได้แล้ว ถึงวิธีการเลือกซื้อ การเตรียมตัวยา และวิธีการฉีดพ่นยาฆ่าแมลงกับผลผลิตทางการเกษตร ส่วนใหญ่เกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งจะเริ่มทำการพ่นสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช ตั้งแต่เมล็ดเริ่มแตกใบอ่อน ๆ พ่นสัปดาห์ละ 1 ครั้ง จนกว่าผลผลิตจะเติบโต จะเลือกพ่นยาเมื่อเวลาเช้าตรู่และช่วงเวลาเย็น เนื่องจากให้เหตุผลว่าช่วงที่มีแดดออกอากาศจะร้อนทำให้เป็นลมได้ง่ายและต้องหยุดพักหลบแดดบ่อย ๆ เกษตรกรบางรายบอกกับผู้วิจัยว่าบางครั้งก็ไม่ได้อ่านฉลากที่ระบุไว้ข้างขวดบรรจุสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชเพราะคิดว่ายี่ห้อไหน ๆ ก็เหมือนกัน ส่วนในเรื่องการตรวจสอบความความสมบูรณ์และความพร้อมใช้งานของอุปกรณ์บรรจุสารเคมีนั้น เกษตรกรจะทำก่อนทุกครั้งที่จะเริ่มพ่นยา สำหรับการผสมสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชจะใช้ไม้พายในการกวนสาร โดยก่อนทำจะสวมถุงมือยางเพื่อป้องกันผิวหนังสัมผัสสารขณะทำการผสมยา แต่ไม่มีการสวมผ้ากันเปื้อน เพราะให้เหตุผลว่าสารเคมีคงไม่กระเด็นใส่แค่ถุงมือก็เพียงพอแล้ว หลังจากนั้นเมื่อเกษตรกรจะเริ่มลงพื้นที่ทำการเกษตรเพื่อทำการพ่นสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชจะรับประทานอาหารว่างและน้ำให้อิ่มพอดีเพราะจะได้ไม่ต้องหิวขณะทำการพ่นยา เกษตรกรส่วนใหญ่จะสวมเพียงหน้ากากอนามัยแบบผ้าหรือแบบกระดาษ สวมถุงมือยาง และรองเท้าบูทเท่านั้น ขณะที่ผู้วิจัยสอบถามว่าเพราะเหตุใดถึงไม่สวมชุดหมวก (เสื้อและกางเกงติดกันคลุมถึงศีรษะ) หรือเสื้อแขนยาว กางเกงขายาว รวมไปถึงการสวมแว่นตาหรือกระบังหน้าป้องกัน เกษตรกรให้เหตุผล

กับผู้วิจัยว่าไม่ได้พบเวลาที่แตกออก จึงไม่ได้สวมใส่เสื้อแขนยาวและกางเกงขายาว ส่วนชุดหมีนั้น มีราคาแพงประมาณ 500 บาทขึ้นไป สวมแล้วมักถูกล้อว่าเกินความจำเป็น ส่วนแว่นตาและกระบังหน้านั้น เมื่อสวมใส่รู้สึกไม่สะดวกเวลาปฏิบัติงาน และในเรื่องการล้างอุปกรณ์บรรจุสารเคมี ป้องกันกำจัดศัตรูพืช ส่วนใหญ่นำกลับไปล้างที่บ้าน มีบางส่วนนำมาล้างบริเวณสระเก็บน้ำของชุมชนและล้างบริเวณแปลงเพาะปลูก

ในเรื่องการเก็บรักษาและการกำจัดขยะสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช เกษตรกรส่วนใหญ่บอกกับผู้วิจัยว่า มักจะเก็บไว้บนห้างที่สร้างไว้สำหรับเก็บสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช โดยเฉพาะในบริเวณพื้นที่ทางการเกษตร มีแบ่งเก็บไว้ในโรงรถ และบริเวณที่เก็บของข้างที่พักอาศัยด้วย ส่วนขยะสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่เกิดขึ้นหลังจากทำการพ่นยาแล้ว เกษตรกรมีการกำจัดหลายวิธี ได้แก่ การนำไปเผา การฝัง และการนำไปขายให้กับพ่อค้าที่มารับซื้อของเก่า โดยจะรวบรวมให้มีปริมาณมากก่อนถึงจะนำไปกำจัดในคราวเดียวกัน สำหรับสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่เหลือใช้ในแต่ละครั้งหลังจากทำการผสมแล้ว เกษตรกรจะไม่ใช้ต่อแต่จะเทราลงดิน แต่มีเกษตรกรบางรายเคยนำไปเททิ้งที่สระเก็บน้ำของชุมชน เนื่องจากให้เหตุผลว่าปริมาณที่เติมเพียงเล็กน้อย และเหตุผลอีกประการที่ให้ไว้ คือ เป็นสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่ผสมกับปุ๋ยเคมีแล้ว ไม่ใช่เป็นสารเคมีอย่างเดียวคงไม่ทำให้เกิดอันตรายใด ๆ ต่อสิ่งแวดล้อม

3.3.2 วิธีการดูแลสุขภาพของชาวเขาเผ่าม้งบ้านบวกจั่น

ระบบการบำบัดรักษาความเจ็บป่วยของชาวเขาเผ่าม้งบ้านบวกจั่นที่ได้รับการสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เป็นการใช้วิธีพื้นบ้านด้วยการบำบัดด้านจิตใจ คือ การเรียกขวัญ และยังคล้ายกับการแพทย์พื้นบ้านของชนบทไทย ในส่วนของระบบการแพทย์แบบอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็นเรื่องของผีและความเชื่อด้านจิตวิญญาณ หรือการดูแลสุขภาพด้วยหมอพื้นบ้านเช่นกัน ได้แก่ หมอผี หมอสะเดาะเคราะห์ เป็นต้น

เมื่อชาวเขาเผ่าม้งเกิดการเจ็บป่วยขึ้น การรับรู้เกี่ยวกับความเจ็บป่วยจะเป็นการรับรู้เฉพาะที่เป็นลักษณะอาการหรือโรคที่เห็นได้เด่นชัด แต่ไม่สามารถบอกถึงสาเหตุของโรคหรือโรคที่แท้จริงได้ โดยชาวม้งได้ให้ความหมายของคำว่า “ความเจ็บป่วย” หรือ “ไม่สบาย” ในลักษณะของอาการและความรู้สึกที่ปรากฏขึ้นเท่านั้น ตั้งแต่อาการครั่นเนื้อครั่นตัว มีไข้ กินไม่ได้ คลื่นไส้ อาเจียน ไม่มีแรง ปวดเมื่อย ทำงานไม่ไหว จนถึงขั้นนอนจมอยู่ในบ้าน เป็นต้น

ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านบวกจั่นได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่าสาเหตุของความเจ็บป่วยเกิดจากการกระทำของอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งหมายถึง ผี วิญญาณ ได้แก่ ผีบรรพบุรุษหรือสิ่งที่ชาวเขาเผ่าม้งเคารพนับถือ ที่ช่วยปกป้องรักษาธรรมชาติ (ชาวเขาเผ่าม้งแบ่งจิตวิญญาณและสิ่งเหนือธรรมชาติเป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ 1. จิตวิญญาณทั่วไป หรือ ด้า- Dab หมายถึง วิญญาณบรรพบุรุษและ

ผีเรือนต่าง ๆ เป็นผีที่ช่วยคุ้มครองคนและสิ่งต่าง ๆ ในครัวเรือน 2. ผีป่า หรือ ด้ากู - Dab qus หมายถึง ผีที่ให้โทษมากกว่าคุณแก่นมนุษย์ 3. สิ่งเหนือธรรมชาติอย่างอื่น เทพเทวดา หรือ เน้ง- Neeb หมายถึง ผีที่ให้คุณ มีบทบาทด้านการบำบัดรักษา) เมื่อมีผู้กระทำผิดบางอย่างที่ชาวม้งเรียกว่า “ผิดผี” ซึ่งหมายถึงการประพฤติปฏิบัติที่ผิดครรลองคลองธรรม ผิดจารีตประเพณีวัฒนธรรมหรือสิ่งที่สังคมเคารพนับถือ จะทำให้ขวัญ (ตุ๋ปลี่) ออกจากร่าง และความเจ็บป่วยก็จะเกิดขึ้นกับผู้นั้น นอกจากนี้ชาวม้งยังได้ให้สาเหตุของการเจ็บป่วยอีกหลายประการ ได้แก่ เลือดลมไหลเวียนไม่ดี ซึ่งเป็นภาวะที่ร่างกายสูญเสียสมดุลของการทำงาน อันเนื่องมาจากการปฏิบัติตัวที่ผิดไปจากปกติ เช่น การทำงานหนักเกินไปจะปวดเมื่อยและจุดแน่นท้องได้ เมื่ออยู่ในที่อากาศไม่ดี มีหมอกควันมากจะทำให้เกิดอาการไอ เจ็บคอ การถูกแดดนาน ๆ จะทำให้เป็นไข้ปวดศีรษะ การกินของผิดจะทำให้ปวดท้อง ท้องเสียได้ หากกินอาหารที่ห้ามกินเวลาเจ็บป่วย เช่น กินปลาหูเวลาไอเจ็บคอ จะทำให้อาการไอเพิ่มมากขึ้น ถ้ามีอาการไข้ตัวร้อน ชาวม้งจะห้ามกินอาหารประเภทปิ้งหรือเนื้อ โดยมีเหตุผลว่า “มันซาก” หากถูกของมีคมบาด ไฟไหม้ น้ำร้อนลวก จะทำให้เกิดอาการเจ็บปวดตามร่างกาย เป็นต้น (ผู้อาวุโสบางรายในชุมชนเชื่อว่าเป็นการกระทำของผีเตาไฟ ผีหม้อหนึ่ง ลงโทษเนื่องจากเกิดการผิดผี)

สำหรับการบำบัดรักษาเพื่อให้หายจากอาการเจ็บป่วย ชาวเขาเผ่าม้งจะค้นหาวิธีการบำบัดรักษาแตกต่างกันไปตามปัจจัยต่าง ๆ เช่น ปัจจัยด้านปัจเจกบุคคล ทัศนคติ ค่านิยม ประสพการณ์ที่เคยได้รับ ฐานะทางเศรษฐกิจ และระบบบริการสุขภาพที่รองรับ ทั้งที่อยู่ในส่วนของการแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์วิชาชีพ นอกจากนี้ระบบสังคมวัฒนธรรมตั้งแต่ระดับครอบครัว ไปจนถึงชุมชน จะเป็นตัวกำหนดการตัดสินใจในการเลือกวิธีบำบัดรักษา เช่น การตัดสินใจรักษาเอง หรือการปรึกษาผู้เฒ่าผู้แก่ในครอบครัว นอกจากนี้ยังมีปัจจัยในเรื่องของข้อมูลและโอกาสที่ได้รับจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมสุขภาพด้วย เช่น การได้รับข่าวสารทางสาธารณสุขและการติดต่อสื่อสารกับคนภายนอกชุมชน ผู้เฒ่าผู้แก่บางรายบอกกับผู้วิจัยว่า ผู้หญิงชาวเขาเผ่าม้งมีการรับรู้ด้านสุขภาพจากโลกภายนอกน้อยกว่าผู้ชาย จึงทำให้พฤติกรรมการแสวงหาวิธีบำบัดรักษาแสดงออกมาในรูปของการปล่อยให้อาการหายเอง เช่น เมื่อมีบาดแผล หรือการบำบัดรักษาขึ้นต้นด้วยการใช้ผ้าชุบน้ำเช็ดตัวเด็กเล็กเวลามีไข้ เป็นต้น การรักษาพยาบาลด้วยตนเองอื่น ๆ ที่พบในชุมชนบ้านบวกจั่น ได้แก่ การซื้อยามารับประทานเองทั้งที่เป็นยาแผนปัจจุบันและยาสมุนไพรจากหมอสมุนไพร (ผู้นำทางด้านสมุนไพรชุมชน) นอกจากนี้อาจจะเลือกการบำบัดรักษาโดยบุคคลอื่นที่ชุมชนยอมรับในความรู้ความสามารถด้านการบำบัดรักษาความเจ็บป่วย (ผู้นำทางด้านการแพทย์พื้นบ้าน) เช่น หมอผี ซึ่งผู้อาวุโสบอกกับผู้วิจัยว่าชาวเขาเผ่าม้งเรียกว่า “สีเน้ง” ส่วนหมอสมุนไพรเรียกว่า “กือซั่ว”

หมอพื้นบ้านที่ให้บริการบำบัดรักษาความเจ็บป่วยในชุมชนบ้านบวกจั่น แบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท ได้แก่ หมอรักษาโรคและตรวจดูดวงชะตา หมอสมุนไพร หมอผี และหมอเป่า ส่วนสถานบริการสาธารณสุขมีตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน คือ ร้านขายยาที่อยู่ในลักษณะของร้านขายของชำภายในหมู่บ้าน สถานบริการสาธารณสุขของเอกชนในระดับอำเภอ คือ คลินิกต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ในอำเภอแม่ริม และโรงพยาบาลนครพิงค์ซึ่งเป็นโรงพยาบาลระดับจังหวัดที่ชาวบ้านบวกจั่นมีบัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้า (บัตรทอง) รองรับอยู่ สถานที่เหล่านี้ประชาชนสามารถเข้ารับการบริการบำบัดรักษาความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นได้

ส่วนที่ 2 กระบวนการจัดทำแผนชุมชนในเรื่องการจัดการปัญหาสุขภาพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ก่อนการดำเนินกระบวนการจัดทำแผนชุมชนในเรื่องการจัดการปัญหาสุขภาพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาบริบทของชุมชนชาวเขาเผ่าม้งบ้านบวกจั่นในการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรชาวม้งในหมู่บ้านเพื่่อมุ่งทำความเข้าใจสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรให้มากที่สุด

ในช่วงเวลาเริ่มต้นเข้าสู่พื้นที่ ผู้วิจัยได้ทำการติดต่อประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยง ผ่านทางนักวิชาการการเกษตรประจำตำบล ซึ่งเป็นผู้ดูแลเรื่องการเกษตรของชุมชนและสถานีอนามัยบ้านโป่งแยงใน ซึ่งเป็นผู้ดูแลด้านสุขภาพของชุมชนในเขตความรับผิดชอบของตำบลโป่งแยง เพื่อประสานงานในการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ และการจัดกิจกรรมภายในหมู่บ้าน โดยทางองค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยงได้ทำการประสานงานระหว่างผู้วิจัยและผู้นำชุมชนบ้านบวกจั่นให้ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการชุมชนบ้านบวกจั่นเป็นอย่างดี นอกจากนั้นการที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลทั่วไปในพื้นที่ตามแนวทางของการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ ในการร่วมกันมองปัญหาและตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ทั้งผู้นำชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในหมู่บ้านบวกจั่น ดังนั้นช่วงก่อนเริ่มต้นการจัดทำแผนชุมชนครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการวิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาร่วมกัน โดยการเข้าไปทำการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับผู้นำชุมชน เกษตรกร ผู้อาวุโส ปราชญ์ชาวบ้าน และประชาชนในละแวกหมู่บ้านบวกจั่น เพื่อดูการเห็นภาพกว้างของปัญหาที่เกิดขึ้น พฤติกรรมการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร และปัญหาสุขภาพในชุมชน หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกกลุ่มผู้ร่วมวิจัยที่ประกอบไปด้วยผู้นำชุมชน เกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช อาสาสมัครสาธารณสุข

ผู้อาวุโส และปราชญ์ชาวบ้านด้านสุขภาพและเกษตรกรรม จำนวน 20 คน ในการเข้าร่วมกระบวนการจัดทำแผนชุมชนในครั้งนี้ โดยผู้วิจัยได้ทำการนัดหมายเพื่อทำการชี้แจงวัตถุประสงค์ของการเข้ามาในชุมชนของผู้วิจัยในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชนบ้านบวกจั่น ผู้วิจัยและผู้ร่วมทำการวิจัยได้ประชุมลงความเห็น ว่า ควรจัดการประชุมวางแผนจัดทำแผนชุมชนและทบทวนแผนดังกล่าวทุกวันที่ 6 ของทุกเดือน เนื่องจากเป็นวันประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ณ หอประชุมหมู่บ้านบวกจั่น ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งแต่เวลา 19.00 - 23.00 น. เป็นกำหนดเวลา 3 ครั้ง ตั้งแต่เดือนเมษายนถึงเดือนมิถุนายน หลังจากนั้นทำเวทีประชาพิจารณ์และทดลองใช้แผนในเดือนกรกฎาคม แล้วทำการติดตามผลในเดือนสิงหาคม พ.ศ.2553 และทางชุมชนได้ให้ความอนุเคราะห์ในการประชาสัมพันธ์โดยประกาศเสียงตามสายในช่วงเวลาเย็น ซึ่งปรากฏการณ์ก่อนการจัดการทำแผนชุมชนนี้ได้แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของผู้นำชุมชนและประชาชนในหมู่บ้านบวกจั่นได้เป็นอย่างดี ในการจัดกิจกรรมของผู้วิจัยในครั้งนี้

กระบวนการจัดทำแผนชุมชนในเรื่องการจัดการปัญหาสุขภาพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถอธิบายตามขั้นตอนของการจัดทำแผนชุมชนดังรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมความพร้อมผู้ร่วมการประชุม

วันอังคารที่ 6 เมษายน 2553 เวลา 18.00 น. ผู้วิจัยได้จัดเตรียมสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ของการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ ณ หอประชุมหมู่บ้านบวกจั่น โดยนัดหมายผู้เข้าร่วมประชุมในเวลา 19.00 น. ระหว่างที่รอนั้นผู้วิจัยได้เดินสำรวจบริเวณรอบ ๆ ชุมชน และหยุดพูดคุยกับผู้อาวุโสหลาย ๆ ท่าน เพื่อเป็นการเก็บข้อมูลบริบทชุมชน สังเกตวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขาเผ่าม้ง และสร้างความคุ้นเคยกับชาวบ้านในชุมชน มีชาวบ้านบางท่านชักชวนผู้วิจัยให้เข้าไปรับประทานอาหารมื้อเย็นพร้อมกับครอบครัว เนื่องจากขณะนั้นเป็นเวลาใกล้ค่ำแล้ว เมื่อถึงเวลาประมาณ 18.45 น. ผู้วิจัยได้ยินเสียงตามสายของหมู่บ้านประกาศเป็นภาษาคำเมืองสลับกับภาษาม้งเชิญชวนให้คณะกรรมการหมู่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุข และคนในชุมชนที่สนใจ เข้าร่วมประชุมหมู่บ้าน พร้อมกันนี้ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านคุณสุภชัย อนันต์วิไล ผู้รับผิดชอบในการประชาสัมพันธ์ซึ่งเป็นผู้ประกาศเสียงตามสาย ยังได้แจ้งให้ทราบว่าจะมีนักศึกษาปริญญาโท คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มาร่วมประชุมหมู่บ้านและทำการวิจัยเรื่องสุขภาพเกษตรกรที่ไชยาฆ่าแมลงด้วย หลังสิ้นเสียงประกาศ ผู้วิจัยได้กลับมายังหอประชุมหมู่บ้านบวกจั่นเพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าร่วมประชุม ปรากฏว่าผู้ใหญ่บ้านคุณประจักษ์ อนันต์วิไล ได้มานั่งรอประมาณ 5 นาทีแล้ว ท่านได้ทำการแนะนำตัวกับผู้วิจัย เนื่องจากช่วงที่องค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยงได้ทำการประสานงานระหว่างผู้วิจัยและผู้นำชุมชนบ้านบวกจั่น คุณประจักษ์ อนันต์วิไลได้

ไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับชนเผ่าม้งที่เมืองเชียงรุ่ง เขตปกครองตนเองชนชาติไท สิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ประเทศจีน ระหว่างที่รอคณะกรรมการหมู่บ้านและผู้เข้าร่วมวิจัยที่เหลือ ผู้วิจัยจึงแนะนำตัวและสอบถามประวัติส่วนตัวรวมไปถึงประวัติการทำงานเพื่อสังคมของผู้ใหญ่บ้าน หลังจากนั้นจึงเริ่มการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านและอาสาสมัครสาธารณสุข เมื่อครบองค์ประชุมในเวลาประมาณ 19.30 น.

ผู้ใหญ่บ้านได้เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้จัดกระบวนการทำแผนชุมชนก่อน เนื่องจากมีเรื่องประชุมกับคณะกรรมการเพียง 3 เรื่อง ซึ่งเป็นเรื่องสืบต่อจากการประชุมหมู่บ้านในครั้งก่อน ผู้วิจัยและทีมงานจึงแนะนำตนเองให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้รู้จัก จากนั้นผู้วิจัยได้ให้ผู้เข้าร่วมได้แนะนำชื่อแต่ละคนเพื่อเป็นการลดช่องว่างระหว่างผู้วิจัยและกลุ่ม หลังจากนั้นผู้วิจัยทำการแจกผลการสำรวจข้อมูลทั่วไป แผนที่เดินดิน ประวัติของชุมชน ข้อมูลสภาพชุมชนด้านต่าง ๆ เช่น ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ข้อมูลสภาพชุมชนด้านต่าง ๆ (กชช.2ค) เช่น สาธารณสุข การเกษตร สังคม เศรษฐกิจ การเมือง ข้อมูลรายรับรายจ่ายของครัวเรือน ฯลฯ ของปีพ.ศ.2552 ที่ได้มาจากความอนุเคราะห์ขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยง และสถานีอนามัยบ้านโป่งแยงใน แล้วกล่าวถึงสาเหตุที่เข้ามาทำวิจัยในชุมชนว่าเกิดปัญหาเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งมีความเสี่ยงต่อการเกิดอาการและโรคจากสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช โดยในหมู่บ้านบวจันซึ่งตั้งอยู่ในหมู่ที่ 7 ตำบลโป่งแยงพบมากที่สุดถึงร้อยละ 57.47 เมื่อเทียบกับหมู่บ้านชาวเขาเผ่าม้งอื่น ๆ ในตำบลโป่งแยง สร้างความสนใจและความสงสัยเกิดขึ้นในกลุ่มเป็นอย่างมาก ผู้ร่วมวิจัยบางท่านถึงกับขอผู้วิจัยดูข้อมูลดิบที่ได้จากสถานีอนามัยบ้านโป่งแยงใน เมื่อสอบถามถึงสาเหตุของความสนใจและความสงสัยพบว่าผู้ร่วมประชุมบางท่านกล่าวว่าเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวแท้ ๆ และมีผลกระทบต่อสุขภาพของคนในชุมชนเป็นส่วนใหญ่เนื่องจากชาวบ้านบวจันเกือบทุกครัวเรือนประกอบอาชีพเกษตรกรรม แต่เพราะเหตุใดไม่มีหน่วยงานจากทางราชการมาแจ้งให้ทราบหรือเข้ามาแก้ปัญหานี้ให้ ผู้วิจัยจึงเริ่มดำเนินการแจกกระดาดโน้ตพร้อมปากกาให้ผู้เข้าร่วมวิจัย และสอบถามถึงสาเหตุที่ผู้ร่วมวิจัยคิดว่าทำให้เกิดปัญหาเกษตรกรมีความเสี่ยงต่อการเกิดอาการและโรคจากสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช และให้ทีมวิจัยทำการเก็บกระดาดดังกล่าวมาติดบนกระดาน หลังจากนั้นอ่านข้อความในกระดาด และสอบถามกับทางกลุ่ม ได้ข้อสรุปว่าสาเหตุที่ทำให้เกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งบ้านบวจันเกิดปัญหาสุขภาพจากการสัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช ได้แก่ การขาดความรู้ความเข้าใจที่แท้จริงในเรื่องการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรจากเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านเกษตร เกษตรกรละเลยหรือไม่ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการสวมอุปกรณ์ป้องกันอันตรายส่วนบุคคลในการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช ขาดการควบคุมมลพิษที่

มีสาเหตุมาจากการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชต่อสิ่งแวดล้อมและคนในชุมชน และการขาดกฎข้อบังคับของหมู่บ้านในการกำจัดการเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่เหลือใช้และภาชนะบรรจุ

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินศักยภาพชุมชน (การวิเคราะห์ SWOT)

หลังจากผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ทราบถึงสาเหตุที่ทำให้เกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งบ้านบวจันเกิดปัญหาสุขภาพจากการสัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชแล้ว ผู้วิจัยได้ให้กลุ่มช่วยกันระดมความคิดเห็นใน 4 ประเด็นสำหรับการประเมินศักยภาพชุมชน เพื่อให้ทางกลุ่มได้ทราบถึงแนวทางเบื้องต้นที่ชุมชนจะต้องทำการบริหารจัดการ ซึ่งคือการเริ่มต้นในการแก้ไขปัญหาชุมชน โดยให้ทางกลุ่มได้พูดคุยแสดงความคิดเห็น ถ้าไม่กล้าพูดก็สามารถเขียนลงกระดาษโน้ตที่แจกให้ได้ และให้ผู้วิจัยทำการเก็บกระดาดังกล่าวมาติดบนกระดาน

ประเด็นที่ 1 ในชุมชนบ้านบวจันมีอะไรที่เป็นจุดเด่นบ้างในเรื่องเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ฯลฯ และที่เป็นจุดเด่นนั้นคืออะไรให้ยกตัวอย่าง เพราะอะไร

สำหรับข้อสรุปของประเด็นที่ 1 ทางกลุ่มได้นำเสนอดังนี้

- ระบบเครือญาติหรือระบบแซ่ของชาวเขาเผ่าม้งบ้านบวจันมีความแน่นแฟ้น ทำให้เกิดความรักใคร่ สามัคคีกัน ในการให้ความร่วมมือประกอบกิจกรรมด้านต่าง ๆ ของหมู่บ้าน

- มีการแพทย์ทางเลือกที่หลากหลายในชุมชน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านของชาวเขาเผ่าม้งที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เช่น การเข้าทรงรักษาอาการป่วย มีหมอตำแยช่วยเหลือเรื่องการดูแลครรภ์และการคลอดบุตร การนวดรักษาอาการปวดและอาการเมื่อยล้า การใช้สมุนไพรบรรเทาและรักษาโรคต่าง ๆ

- ผู้นำที่เป็นทางการ เช่น พ่อหลวงประจักษ์ ษ์ อนันต์วิไล เป็นผู้มีความรู้ความสามารถและอุทิศตนทำงานเพื่อชุมชนและสังคมชาวเขาเผ่าม้ง (เป็นประธานสมาคมสร้างสรรค์และพัฒนาเมืองในประเทศไทย) และผู้นำตามธรรมชาติ เช่น คุณยะสือ ภมรวิจิตร (คณะอนุกรรมการฝ่ายภูมิปัญญาชาวบ้านขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยง และแกนนำผู้สืบสานประเพณี “น่อเป้เจ้า” หรือ เทศกาลปีใหม่ม้ง) เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ เป็นที่ปรึกษาของชาวบ้านได้เป็นต้น

- ชาวบ้านให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน

- องค์กรในหมู่บ้านมีโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ชัดเจน ทำให้สามารถดำเนินกิจกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ มีตัวแทนของแต่ละกลุ่มทำงานเป็นเครือข่ายประสานงานกัน และบุคคลในกลุ่มองค์กรมีความเต็มใจในการทำงาน อาสาที่จะมาทำงานเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง โดย

จุดมุ่งหมายสูงสุดของกลุ่มองค์กรทุกกลุ่มในหมู่บ้านบวกจั่นคือความเจริญก้าวหน้าของชุมชน และความอยู่ดีกินดีของคนในชุมชน

- ชุมชนมีสถานที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนา ได้แก่ สำนักสงฆ์และคริสตจักร คนในชุมชนนับถือศาสนาพุทธ บรรพบุรุษ และศาสนาคริสต์ เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ และมีประเพณีวัฒนธรรมชนเผ่าม้งที่เป็นเอกลักษณ์ ซึ่งสามารถรวมจิตใจของคนในชุมชนได้

- มีบุคคลมีความรู้ความสามารถ และเป็นที่ยอมรับของชุมชนเข้าไปเป็นคณะกรรมการของชุมชนหลาย ๆ กลุ่ม ทำให้สามารถเชื่อมโยงกิจกรรมของแต่ละกลุ่มได้ รวมไปถึงมีตัวแทนชุมชนที่มีความรู้ความสามารถเข้าไปเป็นกระบอกเสียงในองค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยง

ประเด็นที่ 2 ในชุมชนบ้านบวกจั่นมีอะไรที่เป็นจุดอ่อนบ้างในเรื่องเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ฯลฯ และที่ว่าเป็นจุดอ่อนนั้น คืออะไรให้ยกตัวอย่าง เพราะอะไร

สำหรับข้อสรุปของประเด็นที่ 2 ทางกลุ่มได้นำเสนอดังนี้

- ความยากจน และ รายรับน้อยกว่ารายจ่าย ทำให้ชาวบ้านต้องทำงานหนักเพิ่มขึ้น ไม่มีเวลาในการอบรมสั่งสอนบุตรหลาน และการดูแลสุขภาพตนเองเท่าที่ควร

- ราคาผลิตผลทางการเกษตรตกต่ำ ทำให้เกษตรกรต้องเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรมากขึ้น ส่งผลให้มีการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชเพื่อความสะดวกของผลผลิตทางการเกษตร

- ชาวบ้านบางส่วนยังมีนิสัยชอบดื่มสุราและสูบบุหรี่เป็นประจำ ทำให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพและสิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย

- ค่านิยมของชาวเขาเผ่าม้งที่นิยมมีบุตรเยอะทำให้สุขภาพสตรีมีครรภ์ทรุดโทรม เนื่องจากความต้องการแรงงานในการทำการเกษตร เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลครอบครัวและเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร

- ชุมชนยังไม่มีมีการกำจัดขยะสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่ถูกสุขลักษณะ ยังคงวางตามบริเวณข้างถนนและที่พักอาศัย ทำให้สิ่งแวดล้อมเกิดมลพิษ

ประเด็นที่ 3 มีอะไรที่เป็นโอกาสของชุมชนบ้านบวกจั่นในการจัดการ การพัฒนา การสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น ๆ ภายนอกชุมชน ทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชน

สำหรับข้อสรุปของประเด็นที่ 3 ทางกลุ่มได้นำเสนอดังนี้

- พื้นที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่ใกล้ตัวอำเภอเมือง มีทางหลวงหมายเลข 1096 ตัดผ่านหน้าหมู่บ้าน ทำให้การคมนาคมขนส่งสะดวก

- มีโครงการหลวงทุ่งเราเข้ามาก่อตั้งในหมู่บ้าน ทำการส่งเสริมอาชีพโดยรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรของคนในชุมชนและทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น

- หน่วยงานของรัฐให้การสนับสนุนทางด้านอาชีพและด้านสุขภาพ เช่น โครงการหลวง และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ให้งบประมาณผ่านมาทางสถานีอนามัยในการสนับสนุนกิจกรรมด้านสุขภาพ

- นโยบายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 เกี่ยวกับการดำรงชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ แผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ได้เสนอประเด็นในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านสุขภาพระดับชุมชนในลักษณะบูรณาการ ทำให้ประชาชนมีโอกาสรับรู้ และเกิดความตื่นตัวในการนำไปปฏิบัติ

- มีสาธารณูปโภคในชุมชน ได้แก่ ไฟฟ้า น้ำประปาภูเขา คลื่นสัญญาณโทรศัพท์มือถือระบบจีเอสเอ็ม (GSM.) สระเก็บน้ำ ป่าชุมชน ถนนคอนกรีตเสริมใยเหล็กให้ใช้ได้ใช้

- มีเสียงตามสายภายในชุมชน ทำให้ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารด้านต่าง ๆ จากทางราชการที่ส่งผ่านมาทางคณะกรรมการหมู่บ้าน

ประเด็นที่ 4 ข้อจำกัดในการพัฒนาชุมชน มีอะไรบ้างที่เป็นข้อจำกัด เป็นอุปสรรคในการจัดการและการพัฒนาชุมชนบ้านบวกัน

สำหรับข้อสรุปของประเด็นที่ 4 ทางกลุ่มได้นำเสนอ ดังนี้

- ขาดแคลนน้ำสำหรับการเกษตร การอุปโภค บริโภคในฤดูแล้ง

- การทำการเกษตรมีต้นทุนที่สูง แต่ผลผลิตมีราคาต่ำ ไม่ทราบกลวิธีในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร

- การทำเกษตรพันธะสัญญาทำให้เกษตรกรไม่มีอำนาจต่อรอง และไม่สามารถกำหนดกระบวนการในการทำการเกษตรได้ (เช่น การใช้สารเคมี การกำหนดราคาผลผลิต การเลือกกระบวนการผลิต)

- ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความรู้ที่น้อย มักถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายทุนรายใหญ่ที่มีความรู้ความสามารถเวลาทำการต่อรองค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้าผลผลิตทางการเกษตร

- ชาวบ้านไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง (เอกสารสิทธิ์ เช่น โฉนด นส.3ก เป็นต้น) เนื่องจากที่อยู่อาศัยและแปลงเพาะปลูกอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ

สำหรับประเด็นทั้ง 4 ที่ทางกลุ่มได้ช่วยกันระดมความคิดเห็น ผู้วิจัยได้แจ้งให้ทราบว่าเป็นการประเมินศักยภาพชุมชน จะทำให้ทางกลุ่มได้ทราบถึงแนวทางเบื้องต้นที่ชุมชนจะต้องทำการบริหารจัดการเป็นการเริ่มต้นในการแก้ไขปัญหาที่พบในชุมชน หลังจากการประเมินศักยภาพชุมชนแล้ว ทางผู้วิจัยและทีมผู้วิจัยได้ขอให้ทางผู้เข้าร่วมการวิจัยแบ่งกลุ่มย่อยกลุ่มละ 5 คน และแจกกระดาษบุฟพร้อมทั้งปากกาเมจิกและกระดานขาว ในการช่วยกันระดมความคิดเห็นเรื่องปัญหาสุขภาพและผลกระทบที่ชุมชนได้รับ จากการที่เกษตรกรใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชในการทำ

การเกษตร โดยแนะนำการใช้เทคนิคการทำผังความคิด (Mind Mapping) ผู้วิจัยสาธิตการเขียนผังความคิดให้ดูเป็นตัวอย่างก่อน และแนะนำว่าจะเขียนนอกแบบผังความคิดแบบใดก็ได้ สามารถวาดรูปหรือขีดเขียนอะไรก็ได้ในกระดาษที่ทีมผู้วิจัยแจกไป แล้วให้ทางกลุ่มย่อยส่งตัวแทนออกมาพูดอธิบายผังความคิดหลังระดมความคิดเห็นเสร็จ เมื่อกลุ่มย่อยทำผังความคิดของตนเองเสร็จแล้วผู้วิจัยได้ให้ตัวแทนแต่ละกลุ่มออกมานำเสนอ ตัวแทนกลุ่มบางท่านมีอาการเหนื่อย และบอกกับผู้วิจัยว่าไม่เคยได้ออกมาพูดอะไรแบบนี้มาก่อน สร้างความครึ้นเครงในการนำเสนอประเด็นดังกล่าวในกลุ่ม ทำให้การประชุมในครั้งนี้เป็นกันเองมากขึ้น โดยข้อสรุปที่ได้จากการระดมความคิดเรื่องปัญหาสุขภาพและผลกระทบที่ชุมชนได้รับ ทางกลุ่มได้นำเสนอดังนี้

ตารางที่ 4 แสดงสภาพปัญหาสุขภาพของหมู่บ้านบวจัน

ที่	ปัญหา	สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น	ผลกระทบจากปัญหา
1	เกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชในหมู่บ้านเกิดการเจ็บป่วยด้วยโรคที่เกิดจากการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช	ผลการเจาะเลือดตรวจหาสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชในเลือดของเกษตรกรในหมู่บ้านมีถึงร้อยละ 57.47 เปรียบเทียบกับเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งหมู่บ้านอื่นๆ ในตำบลโป่งแยง	เกษตรกรมีสุขภาพหลังสัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช ได้แก่ อาการแพ้ มีผื่นคัน อาการปวดเมื่อยล้า เป็นลม คลื่นไส้ อาเจียน ปวดท้อง ฯลฯ ซึ่งเป็นโรคและอาการที่มีผลมาจากการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชต่อสุขภาพเกษตรกร
2	สภาพแหล่งน้ำภายในหมู่บ้านเกิด การปนเปื้อนของสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช	น้ำในสระเก็บน้ำบ้านบวจันมีคราบสารเคมีที่ไหลมาจากแปลงเพาะปลูก ผลผลิตของเกษตรกรในหมู่บ้านเวลาฝนตกปนเปื้อนอยู่บริเวณผิวน้ำ	ปลาที่อาศัยอยู่ในสระเก็บน้ำบ้านบวจันมีสารพิษปนเปื้อน ชาวบ้านบางส่วนที่จับปลาไปบริโภคเกิดอาการคลื่นไส้ อาเจียน ท้องเสีย ปลาบางส่วนที่ตายเกิดการเน่าเสียส่งผลให้เกิดมลภาวะทางน้ำขึ้น ชาวบ้านไม่สามารถนำน้ำมาอุปโภคบริโภคได้
3	ไม่มีการจัดการขยะสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชหลังการใช้	ขยะสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชถูกทิ้งไว้อย่างเกลื่อน	เด็กเล็กนำบรรจุภัณฑ์ของสารเคมีมาเล่น ทำให้มีอาการ

ที่	ปัญหา	สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น	ผลกระทบจากปัญหา
		กลาดทั้งบริเวณที่อยู่อาศัย ช้างถนน และบริเวณข้างแปลงเพาะปลูกผลผลิตเกษตรกรผู้ใช้ไม่ทราบว่าจะต้องนำไปกำจัดอย่างไร	กลิ่นใส่อาเจียน เด็กบางคนมีไข้ไม่สบาย เกษตรกรบางคนรวบรวมขูดขามาแมลงที่ใช้หมดแล้วไปขายให้กับพ่อค้าขายของเก่า หากนำกลับมาใช้ซ้ำหรือรีไซเคิลเช่น ทำเป็นภาชนะบรรจุห่อหุ้มอาหาร อาจมีอันตรายต่อผู้บริโภคได้

สำหรับปัญหาสุขภาพที่พบในหมู่บ้านบวกจันพบว่ามีทั้งหมด 3 ปัญหาด้วยกัน ได้แก่ ปัญหาเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชในหมู่บ้าน เกิดการเจ็บป่วยด้วยโรคที่เกิดจากการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช ปัญหาสภาพแหล่งน้ำภายในหมู่บ้านเกิดการปนเปื้อนของสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช และ ปัญหาไม่มีการจัดการขยะสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชหลังการใช้ ต่อมาผู้วิจัยได้ให้ทางผู้ร่วมทำการวิจัยได้ทำการลงคะแนนเสียงเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาทั้ง 3 ปัญหา ได้ข้อสรุปดังนี้

1. ปัญหาเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชในหมู่บ้านเกิดการเจ็บป่วยด้วยโรคที่เกิดจากการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช
2. ปัญหาสภาพแหล่งน้ำภายในหมู่บ้านเกิดการปนเปื้อนของสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช
3. ปัญหาไม่มีการจัดการขยะสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชหลังการใช้

หลังการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาแล้ว ทางทีมผู้วิจัยได้แจ้งให้ผู้วิจัยทราบว่าเวลาในขณะนั้นประมาณ 22.15 น. แล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นเวลาที่ดึกมากและทางคณะกรรมการหมู่บ้านยังไม่ได้ทำการประชุมในวาระที่ต่อเนื่องจากการประชุมครั้งก่อน จึงขออนุญาตทางกลุ่มผู้เข้าร่วมวิจัยสรุปสิ่งที่ได้จากการประชุมระดมความคิดเห็นในกระบวนการทำแผนชุมชนในครั้งนี้และนัดหมายวันเวลาสำหรับการประชุมครั้งต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ แนวทาง และจุดมุ่งหมายในการจัดการปัญหาของชุมชน

วันพฤหัสบดีที่ 6 พฤษภาคม 2553 เวลา 18.00 น. ผู้วิจัยได้จัดเตรียมสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ของการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ ณ หอประชุมหมู่บ้านบวกจัน โดยนัดหมายผู้เข้าร่วมประชุม เวลา 19.00 น. เหมือนในครั้งก่อน หลังเตรียมสถานที่เสร็จผู้วิจัยได้เดินทางไปพบ

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านคุณศุภชัย อนันต์วิไล ผู้รับผิดชอบในการประชาสัมพันธ์ซึ่งเป็นผู้ประกาศเสียงตามสาย เพื่อชมการใช้เสียงตามสายภายในชุมชนบวกัน จากนั้นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านได้ประกาศเชิญชวนให้คณะกรรมการหมู่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุข และคนในชุมชนที่สนใจ เข้าร่วมประชุมหมู่บ้านตามปกติ หลังประกาศเสร็จคุณศุภชัย อนันต์วิไล แจ้งให้ผู้วิจัยทราบว่าจะในวันนี้น่าจะได้เข้าร่วมประชุม เนื่องจากญาติในหมู่บ้านอื่นเสียชีวิต ต้องไปร่วมพิธีศพ และต้องเดินทางไปกับนายเรืองศักดิ์ ภมรวิจิตร ซึ่งเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลและคณะกรรมการหมู่บ้าน จะทำให้การประชุมวันนี้ขาดสมาชิกไป 2 ท่าน จึงแจ้งให้ผู้ทำวิจัยทราบไว้ล่วงหน้าก่อน ผู้วิจัยรับทราบและหลังจากลาผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านแล้วเป็นเวลาประมาณ 18.15 น. จึงเดินสำรวจบริเวณรอบ ๆ ชุมชนและหยุดพูดคุยกับผู้อาวุโสหลาย ๆ ท่าน เพื่อเป็นการเก็บข้อมูลบริบทชุมชน สังเกตวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขาเผ่าม้ง และสร้างความคุ้นเคยกับชาวบ้านในชุมชนต่อ ยังคงมีชาวบ้านบางท่านชักชวนผู้วิจัยให้เข้าไปรับประทานอาหารมื้อเย็นพร้อมกับครอบครัวเหมือนการมาครั้งก่อน ในวันนี้ผู้วิจัยได้เดินทางไปบริเวณสระเก็บน้ำบ้านบวกันเพื่อสำรวจสภาพแหล่งน้ำ จากการที่ได้ข้อมูลในการประชุมครั้งก่อนว่าสภาพแหล่งน้ำภายในหมู่บ้านบวกัน เกิดการปนเปื้อนของสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช แต่ได้พบว่าไม่มีน้ำเหลืออยู่ในสระเก็บน้ำเลย พบเพียงรถแมคโครหรือรถดักดินประมาณ 5 คัน และแท่นขุดเจาะดิน จึงสอบถามชาวบ้านที่เดินผ่านไปมาในบริเวณใกล้เคียงได้คำตอบว่ากรมทรัพยากรธรณีเข้ามาขุดสระเก็บน้ำให้ลึกขึ้นเพื่อการกักเก็บน้ำสำหรับการอุปโภคบริโภคและการเกษตรสำหรับชุมชน หลังจากสำรวจสระเก็บน้ำ ผู้วิจัยจึงเดินทางกลับมายังหอประชุมหมู่บ้านบวกัน เพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าร่วมประชุม หลังจากนั้นเวลาประมาณ 19.15 น. ผู้ใหญ่บ้านคุณประจักษ์ อนันต์วิไล ได้มาถึงและผู้เข้าร่วมวิจัยท่านอื่น ได้ทยอยเดินทางมาจนครบ 18 คน ในการประชุมวันนี้มีเรื่องสืบเนื่องจากการประชุมครั้งก่อน 1 เรื่อง และการรับนโยบายการจัดทำโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมชนเผ่าขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยง ผู้ใหญ่บ้านได้ขอประชุมเรื่องสืบเนื่อง ก่อนการจัดกระบวนการทำแผนชุมชนของผู้วิจัย

หลังการประชุมเรื่องสืบเนื่องเสร็จประมาณ 20.00 น. ผู้วิจัยจึงเริ่มต้นด้วยการเกริ่นเนื้อหาสาระจากการระดมความคิดเห็นเรื่องปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน จากการประชุมครั้งก่อน ขณะแจ้งให้กลุ่มทราบว่าในวันนี้ให้ผู้ร่วมการประชุม ระดมความคิดในการสร้างวิสัยทัศน์ หรือ สิ่งที่ชุมชนมุ่งหวังอยากให้เกิดขึ้นในอนาคต และ พันธกิจ หรือ สิ่งที่ชุมชนต้องร่วมมือกันทำเพื่อให้หมู่บ้านเป็นไปตามที่มุ่งหวังไว้ หลังจากทราบปัญหาสุขภาพเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งที่สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชและผลกระทบที่มีต่อชุมชน ได้ให้ทีมผู้วิจัยดำเนินการแจกกระดาษโน้ตพร้อมปากกาให้ผู้เข้าร่วมวิจัย และให้ทีมวิจัยทำการเก็บกระดาดังกล่าวมาติดบนกระดาน หลังจากนั้น

อ่านข้อความในกระดาษเหมือนกลวิธีในการประชุมครั้งก่อน และสอบถามกับทางกลุ่มผู้เข้าร่วมวิจัย หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำความคิดเห็นดังกล่าวที่ได้จากที่ประชุมมาทำการจัดกลุ่ม โดยใช้ผังความคิดแสดงให้กลุ่มเห็น ได้ความต้องการในการจัดการชุมชน มาสร้างวิสัยทัศน์ และพันธกิจของชุมชนดังนี้

วิสัยทัศน์ของหมู่บ้านบวจัน หมู่ที่ 7 ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

เกษตรกรรมส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์ สุขภาพดีถ้วนหน้า รักสิ่งแวดล้อม และพึ่งพาตนเองสู่สุขภาวะตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พันธกิจของหมู่บ้านบวจัน หมู่ที่ 7 ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

ริเริ่มการทำเกษตรอินทรีย์ สร้างการดูแลสุขภาพตนเอง ครอบครัว และชุมชน ทั้งสุขภาพกาย จิตใจ สังคม จิตวิญญาณ ปรับปรุงสิ่งแวดล้อมภายในหมู่บ้าน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ขั้นตอนที่ 4 การกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาของชุมชน

หลังจากผู้ร่วมวิจัยได้สร้างวิสัยทัศน์และพันธกิจ ในการจัดการปัญหาของชุมชนแล้ว ผู้วิจัยได้ขอให้ผู้ร่วมวิจัยช่วยกันเสนอประเด็นยุทธศาสตร์ หรือ เรื่องต่าง ๆ ที่ชุมชนจะทำให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ ทางที่ประชุมได้เสนอประเด็นยุทธศาสตร์ตามปัญหาที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน สรุปดังนี้

ประเด็นยุทธศาสตร์

1. ส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ภายในหมู่บ้าน และการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชอย่างถูกต้องเหมาะสม
2. สร้างระบบสุขภาพแบบพอเพียง และความร่มเย็นเป็นสุขทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ให้เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน
3. ปรับปรุงสิ่งแวดล้อมภายในหมู่บ้าน และการจัดการขยะสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรในชุมชน

ขั้นตอนที่ 5 การกำหนดแผนงานโครงการและกิจกรรมการแก้ปัญหาของชุมชน

ก่อนการกำหนดแผนงานโครงการและกิจกรรมการแก้ปัญหาชุมชนนั้น มีผู้ร่วมทำการวิจัยคนหนึ่งในที่ประชุมได้ยกมือสอบถามทางผู้วิจัยว่า เพราะเหตุใดจึงต้องสร้างวิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์ขึ้นมา สิ่งเหล่านี้มีความจำเป็นมากน้อยเพียงใด ผู้วิจัยจึงชี้แจงว่าวิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์ เปรียบเสมือนเข็มทิศของการแผนงานโครงการและกิจกรรมการแก้ปัญหา

ชุมชนให้บรรลุตามความต้องการร่วมกันของชุมชน หลังการตอบข้อสงสัยนั้นเสร็จแล้ว ผู้วิจัยได้ขอให้ทางที่ประชุมทำการแบ่งกลุ่มย่อยออกเป็น 3 กลุ่ม ตามปัญหาที่เกิดขึ้น 3 ปัญหา กลุ่มละประมาณ 6 คน แจกกระดาษปรีฟและปากกาเมจิก หลังจากนั้นให้ส่งตัวแทนออกมาเลือกฉลากปัญหา แล้วให้ทางกลุ่มช่วยกันระดมความคิดในการหาสาเหตุของปัญหาที่ทางกลุ่มได้เลือกไป และหาความต้องการของชุมชนว่าต้องการให้มีวิธีการใดในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งกำหนดแนวทางหรือกิจกรรมที่สามารถทำเพื่อแก้ปัญหานั้นจะเขียนบรรยาย ทำเป็นตาราง หรือทำผังความคิดก็ได้ ขณะส่งตัวแทนออกมา มีเสียงจากทั้ง 3 กลุ่มลั่นกันว่าขอให้ได้ปัญหาง่าย ๆ ซึ่งผู้ใหญ่บ้านก็พูดแสดงความคิดเห็นออกมาว่ายากทั้ง 3 ข้อไม่ต้องแย้งกัน สร้างความสนุกสนานในการจัดทำแผนชุมชนครั้งนี้ หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ปล่อยให้แต่ละกลุ่มร่วมกันพูดคุยประมาณ 30 นาที และข้อสรุปจากกิจกรรมกลุ่มดังกล่าวมีดังนี้

ตารางที่ 5 แสดงการวิเคราะห์ปัญหาของหมู่บ้านบวจัน แผนงานโครงการและกิจกรรมการแก้ปัญหาของชุมชน

ที่	ชื่อปัญหา	สาเหตุของปัญหา	ความต้องการของชุมชน	แนวทางการแก้ไขปัญหา
1	เกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชในหมู่บ้านเกิดการเจ็บป่วยด้วยโรคที่เกิดจากการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช	- ขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช - เชื่อว่าการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชสามารถเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรได้มากกว่าการไม่ใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช - ไม่มั่นใจว่าเกษตรอินทรีย์หรือการใช้สารชีวภาพจะสามารถเพิ่มผลผลิตทาง	- ความรู้เรื่องการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชและหลักการใช้อุปกรณ์ป้องกันอันตรายส่วนบุคคลในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช - ความรู้เรื่องการทำเกษตรอินทรีย์และการใช้สารชีวภาพ - แนวทางการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรที่เป็นมิตรต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมรวมถึงการสร้างรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรง	- จัดโครงการอบรมการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชและหลักการใช้อุปกรณ์ป้องกันอันตรายส่วนบุคคลในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช - การทำเกษตรอินทรีย์และการใช้สารชีวภาพ - การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรที่เป็นมิตรต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม - การประยุกต์ใช้แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการทำงานและการดำรงชีวิต - ส่งเสริมการใช้สมุนไพร
ที่	ชื่อปัญหา	สาเหตุของปัญหา	ความต้องการของชุมชน	แนวทางการแก้ไขปัญหา

		การเกษตรได้เนื่องจากบรรพบุรุษที่ใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมาตลอด - ไม่สวมเครื่องป้องกันขณะใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช หรือสวมเพียงบางส่วน	ชีวิตประจำวัน - อัตราการเจ็บป่วยด้วยโรคที่เกิดจากการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชลดลง	การนวด การแพทย์พื้นบ้านของชนเผ่าม้งในการรักษาอาการและโรคที่เกิดจากการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชเบื้องต้น - จัดกิจกรรมให้เกษตรกรได้ร่วมกันออกกำลังกายหลังการทำงานเพื่อเป็นเกราะป้องกันโรค การผ่อนคลายความตึงเครียดโดยการชมทิวทัศน์ป่าสะเมิง ณ จุดชมวิวบ้านบวกจัน การรวมกลุ่มพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ช่วงเวลาเย็นระหว่างผู้เฒ่าผู้แก่ วัยทำงาน กลุ่มหนุ่มสาว การเล่นดนตรีชนเผ่า การเต้นรำ หรือการเล่นของชนเผ่าม้งอื่น ๆ เป็นต้น - ติดตามและประเมินผลโครงการที่เกิดขึ้น (เช่น หลังดำเนินโครงการไปแล้วอาจมีการเจาะตรวจหาสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชในเลือดซ้ำในกลุ่มผู้เข้าร่วมวิจัย การสุ่มตรวจดูความยั่งยืนในการใช้อุปกรณ์ป้องกันอันตรายส่วนบุคคลในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช การติดตามประสิทธิผลของเกษตรอินทรีย์ในเรื่อง
ที่	ชื่อปัญหา	สาเหตุของปัญหา	ความต้องการของชุมชน	แนวทางการแก้ไขปัญหา

2	สภาพแหล่งน้ำภายในหมู่บ้านเกิดการปนเปื้อนของสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช	- ขาดความรู้ความเข้าใจในการควบคุมการแพร่กระจายของสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชสู่สิ่งแวดล้อม - เชื่อว่าการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชไม่มีผลกระทบต่อดินและแหล่งน้ำภายในชุมชน - ไม่มีกฎข้อห้ามในการล้างทำความสะอาดภาชนะพ่นสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชภายในสระเก็บน้ำหรือระบายข้อบังคับในการใช้แหล่งน้ำร่วมกัน - ล้างทำความสะอาดภาชนะพ่นสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช	- ความรู้เรื่องการควบคุมการแพร่กระจายของสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชสู่สิ่งแวดล้อม - สร้างจิตสำนึกในการรักษาแหล่งน้ำภายในชุมชน - ออกกฎข้อห้ามข้อบังคับที่เกี่ยวกับการรักษาแหล่งน้ำภายในชุมชน - แหล่งน้ำสะอาดปราศจากการปนเปื้อนของสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช	รายได้หลังการจำหน่ายผลผลิต เป็นต้น) - ประสานงานกับทางองค์การบริหารส่วนตำบลในเรื่องของงบประมาณการสนับสนุนทางด้านการบุคลากรช่วยเหลือ และการเข้าถึงหลักประกันสุขภาพและการส่งต่อสถานพยาบาลที่เหมาะสม - จัดโครงการอบรมความรู้เรื่องการควบคุมการแพร่กระจายของสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชสู่สิ่งแวดล้อมโดยผู้เชี่ยวชาญในด้านที่เกี่ยวข้อง - หลังการอบรมรณรงค์ให้คนในชุมชนร่วมมือกันปรับปรุงสภาพน้ำในสระเก็บน้ำ - ติดตามและประเมินผลโครงการที่เกิดขึ้น (เช่น การวัดคุณภาพน้ำในสระเก็บน้ำ ตรวจตราผู้ละเมิดกฎการใช้แหล่งน้ำ เป็นต้น) - ประสานงานกับทางองค์การบริหารส่วนตำบลในเรื่องของงบประมาณและการสนับสนุน
ที่	ชื่อปัญหา	สาเหตุของปัญหา	ความต้องการของชุมชน	แนวทางการแก้ไขปัญหา

3	ไม่มีการจัดการขยะ สารเคมีป้องกันกำจัด ศัตรูพืชหลังการใช้	ภายในสระเก็บน้ำหลัง ทำการพ่นทันทีเพราะ สะดวกไม่ต้องนำ กลับไปล้างที่บ้าน - ขาดความรู้ความ เข้าใจในการจัดการ ขยะสารเคมีป้องกัน กำจัดศัตรูพืชที่เกิดขึ้น หลังการใช้ - ไม่ทราบว่าให้นำขยะ สารเคมีป้องกันกำจัด ศัตรูพืชไปทิ้งที่ไหน อย่างไร - เชื่อว่าภาชนะบรรจุ สารเคมีป้องกันกำจัด ศัตรูพืชเป็นพลาสติกที่ สามารถนำไปขายได้ ราคาดีเหมือนขวดน้ำ - การขุดหลุมฝังกลบ ภาชนะบรรจุสารเคมี ป้องกันกำจัดศัตรูพืช ทำให้เสียเวลา การ กำจัดโดยการเผา สะดวกรวดเร็วกว่า และยังเป็นการเผาหน้า ดินเพื่อเตรียมแปลง เพาะปลูกไปด้วย	- ความรู้เรื่องการจัดการ ขยะสารเคมีป้องกัน กำจัดศัตรูพืช - การทำความสะอาด เก็บกวาดขยะสารเคมี ป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่ ถูกทิ้งไว้ในบริเวณที่พัก อาศัย ถนน แปลง เพาะปลูก ไปรวมกัน ทำลายอย่างถูกวิธี - ธนาคารขยะสารเคมี ป้องกันกำจัดศัตรูพืช - การต่อรองกับผู้ จำหน่ายสารเคมีป้องกัน กำจัดศัตรูพืชในเรื่องการ รับบรรจุภัณฑ์ที่ใช่แล้ว ไปทำลายให้ - เด็กและสัตว์เลี้ยง ปลอดภัยจากสารพิษที่ เกิดจากขยะสารเคมี ป้องกันกำจัดศัตรูพืช	ทางด้านบุคลากรช่วยเหลือ - จัดโครงการอบรม ความรู้เรื่องการจัดการขยะ สารเคมีป้องกันกำจัด ศัตรูพืช การตั้งธนาคาร ขยะสารเคมีป้องกันกำจัด ศัตรูพืช การรวมกลุ่ม ต่อรองกับผู้จำหน่าย สารเคมีป้องกันกำจัด ศัตรูพืชเพื่อการทำลายขยะ อย่างเหมาะสม - ก่อตั้งธนาคารขยะ สารเคมีป้องกันกำจัด ศัตรูพืช - สร้างค่านิยมการทิ้งและ ทำลายขยะสารเคมีป้องกัน กำจัดศัตรูพืชที่ถูกต้อง ให้กับเกษตรกรทุกคนใน หมู่บ้าน - สอดส่องดูแลเด็กเล็ก อย่างใกล้ชิดไม่ให้นำขยะ สารเคมีป้องกันกำจัด ศัตรูพืชมาเล่น - ประสานงานกับทาง องค์การบริหารส่วนตำบล ในเรื่องของงบประมาณ และการสนับสนุน ทางด้านบุคลากรช่วยเหลือ
---	--	--	--	--

หลังการกำหนดแผนงาน โครงการและกิจกรรมการแก้ปัญหาชุมชน ทางทีมผู้วิจัยได้แจ้งให้ผู้วิจัยทราบว่าเวลาในขณะนั้นประมาณ 21.30 น. แล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าสมควรแก่เวลาเนื่องจากทางคณะกรรมการหมู่บ้านยังไม่ได้ทำการประชุมเรื่อง การจัดทำโครงการการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมชนเผ่า ที่องค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยงได้มอบหมายผ่านมาทางผู้ใหญ่บ้าน จึงขออนุญาตทางกลุ่มผู้เข้าร่วมวิจัย สรุปสิ่งที่ได้จากการประชุมระดมความคิดเห็นในกระบวนการจัดทำแผนชุมชนในครั้งนี้และนัดหมายวันเวลาสำหรับการประชุมครั้งต่อไป

เมื่อผู้วิจัยได้จัดเวทีพิจารณาเพื่อจัดทำแผนชุมชน ในเรื่องการจัดการปัญหาสุขภาพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านมา 5 ขั้นตอนแล้ว ผู้วิจัยได้นำรายละเอียดข้อมูลที่ได้มาทำโครงการแบบตารางเหตุผลต่อเนื่อง (Logical Framework Method) ในการจัดการปัญหาสุขภาพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งที่สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช ได้โครงการแก้ไขปัญาสุขภาพเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชแบบองค์รวม ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง บ้านบวกจั่น ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีรายละเอียดดังที่ได้แสดงต่อไปนี้

ตารางที่ 6 แสดงโครงการแก้ไขปัญาสุขภาพเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชแบบองค์รวมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง บ้านบวกจั่น ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

สาระสำคัญโดยสรุป	ดัชนีวัดความสำเร็จ	การตรวจสอบความสำเร็จ	เงื่อนไขบ่งชี้ความสำเร็จ
เป้าประสงค์ พัฒนาระบบสุขภาพของเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชให้เป็นสุขภาพแบบพอเพียงและสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาวะสมบูรณ์ ภายใต้การสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลและหน่วยงานภาครัฐที่	1. เกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของจำนวนเกษตรกรผู้เข้าร่วมวิจัยทั้งหมด 2. ค่าใช้จ่ายในด้านการแก้ไขปัญาสุขภาพที่	1. ทดสอบความรู้ความเข้าใจของเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชในเรื่องแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และประเมินผล การนำเอาหลักความพอเพียงมาใช้กับระบบสุขภาพของเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกัน	เน้นความเข้าใจในหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและนำมาปรับประยุกต์ใช้กับระบบสุขภาพและการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัด
สาระสำคัญโดยสรุป	ดัชนีวัดความสำเร็จ	การตรวจสอบความสำเร็จ	เงื่อนไขบ่งชี้

			ความสำเร็จ
เกี่ยวข้อง	เกิดขึ้นหลังสัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรลดลงร้อยละ 10 เมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายของปีที่ผ่านมา 3. เกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมีการใช้สมุนไพร การนวด และการแพทย์พื้นบ้าน ในการรักษาอาการและโรคที่เกิดจากสัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช เพิ่มขึ้นจากเดิมไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 4. เกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมีกิจกรรม ด้านการส่งเสริมสุขภาพ การควบคุมป้องกันโรค การรักษาพยาบาลเบื้องต้น การฟื้นฟูสภาพที่ต่อเนื่อง อย่างน้อย 2 กิจกรรม 5. เกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมีระบบภูมิคุ้มกัน และการคุ้มครองสุขภาพครอบคลุมไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 ของจำนวนเกษตรกรผู้เข้าร่วมวิจัยทั้งหมด 6. สิ่งแวดล้อมบริเวณที่พักอาศัย แปลงปลูกผลผลิต และพื้นที่รอบ	กำจัดศัตรูพืช 2. ตรวจสอบค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพของเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช 3. ประเมินผลการใช้เทคโนโลยี และภูมิปัญญาท้องถิ่นในระบบสุขภาพของเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช 4. ประเมินกิจกรรมสุขภาพของเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช ด้านการส่งเสริมสุขภาพ การควบคุมป้องกันโรค การรักษาพยาบาลเบื้องต้น การฟื้นฟูสภาพ และการคุ้มครองผู้บริโภค 5. ประเมินระบบประกันสุขภาพ และระบบคุ้มครองสุขภาพของเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช 6. สำรวจสิ่งแวดล้อมบริเวณที่พักอาศัย แปลงปลูกผลผลิต และพื้นที่รอบชุมชนของเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชหลังได้รับการปรับปรุงและจัดการ	ศัตรูพืช
สาระสำคัญโดยสรุป	ดัชนีวัดความสำเร็จ	การตรวจสอบความสำเร็จ	เงื่อนไขบ่งชี้

			ความสำเร็จ
	ชุมชนของเกษตรกรผู้ สัมผัสสารเคมีป้องกัน กำจัดศัตรูพืชได้รับการ ปรับปรุงและจัดการตาม หลักอนามัยสิ่งแวดล้อมไม่ น้อยกว่าร้อยละ 60 ของ จำนวนเกษตรกรผู้เข้าร่วม วิจัยทั้งหมด 7. เกษตรกรผู้สัมผัส สารเคมีป้องกันกำจัด ศัตรูพืชให้ความร่วมมือใน กิจกรรมการจัดการขยะ สารเคมีป้องกันกำจัด ศัตรูพืชไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 ของจำนวนเกษตรกร ผู้เข้าร่วมวิจัยทั้งหมด 8. เกษตรกรผู้สัมผัส สารเคมีป้องกันกำจัด ศัตรูพืชมีการดำเนิน กิจกรรมด้านสุขภาพ โดย ได้รับการสนับสนุนด้าน ต่างๆ จากพันธมิตรด้าน สุขภาพไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของกิจกรรมด้าน สุขภาพทั้งหมด	ตามหลักอนามัย สิ่งแวดล้อมแล้ว 7. ประเมินความรู้ความ เข้าใจและความร่วมมือใน กิจกรรมการจัดการขยะ สารเคมีป้องกันกำจัด ศัตรูพืชของเกษตรกร ผู้เข้าร่วมวิจัย 8. ประเมินผลการ ดำเนินงานในด้านการ สนับสนุนการดำเนิน กิจกรรมด้านสุขภาพจาก เครือข่ายพันธมิตร	
วัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาระบบ สุขภาพของเกษตรกรผู้ สัมผัสสารเคมีป้องกัน กำจัดศัตรูพืชให้เป็นระบบ สุขภาพแบบพอเพียงและ สร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อ	1. เกษตรกรผู้สัมผัส สารเคมีป้องกันกำจัด ศัตรูพืชมีวิถีคิด และความ เข้าใจที่ถูกต้องในหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของ	1. ทดสอบความรู้ ความ เข้าใจในหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง และ สุขภาพแบบพอเพียง 2. ประเมินผลการนำ หลักปรัชญาเศรษฐกิจ	เน้นในเรื่องความรู้ ความเข้าใจหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง และนำไป ประยุกต์ใช้กับระบบ สุขภาพของชุมชน
สาระสำคัญโดยสรุป	ดัชนีวัดความสำเร็จ	การตรวจสอบความสำเร็จ	เงื่อนไขบ่งชี้

			ความสำเร็จ
การมีสุขภาวะสมบูรณ์ โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	จำนวนผู้เข้าร่วมวิจัย 2. เกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมีการนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับประยุกต์ใช้ในระบบสุขภาพของตน เพื่อมุ่งสู่ระบบสุขภาพแบบพอเพียง ครอบคลุมไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของจำนวนผู้เข้าร่วมวิจัย 3. ระบบสุขภาพของเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชเป็นระบบสุขภาพแบบพอเพียง โดยมีกิจกรรมครอบคลุมครบทุกด้าน ดังนี้ • เกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชพึ่งพาตนเองด้านสุขภาพ โดยการใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนในการพัฒนาระบบสุขภาพ • เกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชใช้หลักทางสายกลางในการดำเนินกิจกรรมด้านสุขภาพ อย่างมีเหตุผล รู้เท่าทัน และมีคุณธรรม • เกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัด	พอเพียงไปประยุกต์ใช้กับระบบสุขภาพ 3. ประเมินระบบสุขภาพของคนในหมู่บ้าน ดังนี้ • ประเมินกิจกรรมด้านสุขภาพของชุมชน • ประเมินการพึ่งพาตนเองของชุมชนในด้านสุขภาพ • ประเมินค่าใช้จ่ายในระบบสุขภาพของคนในชุมชน • ประเมินการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และเครือข่ายพันธมิตร ในการดำเนินกิจกรรมสุขภาพ 4. ประเมินสิ่งแวดล้อมภายในหมู่บ้าน ดังนี้ • ประเมินการพึ่งพาตนเองของชุมชนในด้านสิ่งแวดล้อม • ประเมินกิจกรรมด้านการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน • ประเมินการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และเครือข่ายพันธมิตร ในการดำเนินกิจกรรมการรักษาสุขภาพแวดล้อม	โดยอาศัยจุดแข็งและโอกาสของชุมชนอื่นได้แก่ ระบบเครือข่ายผู้นำ วัฒนธรรม ประเพณี ความเป็นเครือข่าย และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เป็นตัวขับเคลื่อน ภายใต้การสนับสนุนจาก อบต. และหน่วยงานภาครัฐ

สาระสำคัญโดยสรุป	ดัชนีวัดความสำเร็จ	การตรวจสอบความสำเร็จ	เงื่อนไขบ่งชี้ความสำเร็จ
	ศัตรูพืชมีการบูรณาการกิจกรรมสุขภาพ ในด้านการส่งเสริมสุขภาพ การควบคุมป้องกันโรค การรักษาพยาบาลเบื้องต้น การฟื้นฟูสภาพ • ค่าใช้จ่ายในระบบสุขภาพของเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมีความสมดุล • เกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชดำเนินกิจกรรมด้านสุขภาพ ภายใต้การมีส่วนร่วมของหลายฝ่ายในชุมชน และมีการสร้างเครือข่ายพันธมิตร ในการดำเนินงานด้านสุขภาพ 4. เกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมีการสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพสมบูรณ์โดยมีกิจกรรมครอบคลุมครบทุกด้าน ดังนี้ • เกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชดำเนินกิจกรรมการจัดระเบียบบริเวณชุมชนตามหลักอนามัยสิ่งแวดล้อม		

สาระสำคัญโดยสรุป	ดัชนีวัดความสำเร็จ	การตรวจสอบความสำเร็จ	เงื่อนไขบ่งชี้ความสำเร็จ
	• การดำเนินกิจกรรมการจัดระเบียบบริเวณชุมชนทำโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของบุคคลหลายฝ่ายในชุมชน • มีการออกกฎข้อบังคับเกี่ยวกับการรักษา ฟื้นฟูแหล่งทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน • กิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นต้องได้รับการสนับสนุนจากพันธมิตรด้านสุขภาพทั้งในเรื่อง การจัดตั้งธนาคารขยะ การรวมกลุ่มต่อรองผู้ผลิตสารเคมี ป้องกันกำจัดศัตรูพืชในการรับซื้อบรรจุภัณฑ์กลับไปทำลาย		
ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรม ระบบสุขภาพของเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมี ป้องกันกำจัดศัตรูพืชพัฒนาไปสู่ระบบสุขภาพแบบพอเพียง และดำรงไว้ซึ่งสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์นำไปสู่การมีสุขภาพะสมบูรณ์ชั่วลูกชั่วหลาน	- เกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชร้อยละ 70 มีการนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาปรับใช้กับระบบสุขภาพของครอบครัว - กิจกรรมสุขภาพของชุมชน ร้อยละ 80 ดำเนินไปบนหลักของความพอเพียงด้านสุขภาพ	การประเมินระบบสุขภาพ	การประเมินผลแบบบูรณาการโดยการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชน

สาระสำคัญโดยสรุป	ดัชนีวัดความสำเร็จ	การตรวจสอบความสำเร็จ	เงื่อนไขบ่งชี้ความสำเร็จ
กิจกรรม/ ปัจจัยนำเข้า 1. ใช้กลวิธีทางการศึกษา - เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ - การใช้สื่อเสียงตามสายภายในชุมชน 2. ใช้กลวิธีทางสังคม - ให้ผู้นำทั้งที่เป็นทางการและผู้นำตามธรรมชาติซึ่งเป็นที่เคารพและศรัทธาของเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชในชุมชนปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และสุขภาพแบบพอเพียง เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับคนในชุมชน - ใช้ระบบเครือข่ายและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อน 3. สร้างนโยบายสาธารณะที่สนับสนุนระบบสุขภาพแบบพอเพียง 4. สร้างสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อระบบสุขภาพแบบพอเพียง	1. มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ระบบสุขภาพแบบพอเพียง และ การรักษาทรัพยากรธรรมชาติรวมไปถึงสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้นำแกนนำของชุมชน และเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช 2. มีการนำความรู้ความเข้าใจ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับประยุกต์ใช้กับระบบสุขภาพและการดูแลสุขภาพสิ่งแวดล้อมของชุมชน 3. มีการประชาสัมพันธ์เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และระบบสุขภาพแบบพอเพียง ผ่านทางสื่อเสียงตามสายภายในชุมชนอย่างต่อเนื่อง	1. ประเมิน ความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ระบบสุขภาพแบบพอเพียงและการรักษาทรัพยากรธรรมชาติรวมไปถึงสิ่งแวดล้อม ก่อนและหลัง การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ - หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง - สุขภาพแบบพอเพียง - การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้กับระบบสุขภาพ - การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม - การจัดการขยะสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช - การสร้างสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อระบบสุขภาพแบบพอเพียงเพื่อนำไปสู่การมีสุขภาพะสมบูรณ์ 2. ติดตามประเมินการนำเอาองค์ความรู้ ที่ได้จากเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้กับระบบสุขภาพ - ประเมินระบบสุขภาพระดับบุคคลของผู้นำ แกนนำ และผู้เข้าร่วมวิจัยที่ผ่าน	ประสานความร่วมมือระหว่าง หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน

สาระสำคัญโดยสรุป	ดัชนีวัดความสำเร็จ	การตรวจสอบความสำเร็จ	เงื่อนไขบ่งชี้ความสำเร็จ
		เวทีประเมินการถ่ายทอดองค์ความรู้ของผู้นำ แกนนำและผู้เข้าร่วมวิจัย ให้กับเครือข่ายและคนในชุมชน - ประเมินระบบสุขภาพของชุมชน 3. ประเมินนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพของชุมชน 4. ประเมินสิ่งแวดล้อมของชุมชน ที่เอื้อต่อการมีสุขภาพแบบพอเพียงของชุมชน	

ขั้นตอนที่ 6 จัดเวทีประชาพิจารณ์แผนชุมชนและการประชาสัมพันธ์แผนชุมชน

หลังจากผู้วิจัยได้ทำโครงการแบบตารางเหตุผลต่อเนื่อง ในการจัดการปัญหาสุขภาพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งที่สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช และได้โครงการแก้ไขปัญหาสุขภาพเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชแบบองค์รวมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง บ้านบวกจั่น ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ จึงได้โทรศัพท์นัดหมายกับผู้ใหญ่บ้านในการขอจัดเวทีประชาพิจารณ์เพื่อเสนอโครงการดังกล่าวให้ผู้เข้าร่วมวิจัยและประชาชนในชุมชน ได้รับทราบกระบวนการในการจัดการปัญหาสุขภาพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งที่สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่เกิดจากการมีส่วนร่วมคิดของผู้นำชุมชน ผู้ที่เคารพนับถือของคนในชุมชน ปราชญ์ชาวบ้านด้านการเกษตรและสุขภาพ อาสาสมัครสาธารณสุข และตัวแทนเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช ได้วันจัดเวทีประชาพิจารณ์ คือ วันพุธ ที่ 9 มิถุนายน 2553 เวลา 13.00 - 15.00 น. เนื่องจากในวันนี้หลังเวลา 15.00 น.เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยงจะจัดการประชุมติดตามโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมชนเผ่าต่อ

วันพุธ ที่ 9 มิถุนายน 2553 เวลา 12.00 น. ผู้วิจัยได้จัดเตรียมสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ของการจัดเวทีประชาพิจารณ์ ณ หอประชุมหมู่บ้านบวกจั่น โดยนัดหมายผู้เข้าร่วมประชุม

เวลา 13.00 น. ปรากฏว่ามีผู้สนใจเดินทางมายังสถานที่จัดทำเวทีประชาพิจารณ์ตั้งแต่เวลา 12.30 น. ผู้วิจัยได้เข้าไปพูดคุยและแนะนำตัวเพื่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกันเป็นกันเองกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกคน เมื่อถึงเวลา 12.45 น. ผู้วิจัยได้เปิดลงทะเบียน และแจกเอกสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดการปัญหาสุขภาพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งที่สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชแก่ผู้สนใจในการเข้าร่วมเวทีประชาพิจารณ์ หลังจากนั้นเวลาประมาณ 13.15 น. ผู้วิจัยได้เริ่มเวทีโดยการทำกิจกรรมละลายพฤติกรรมและระหว่างผู้เข้าร่วมเวทีกับทีมวิจัย เป็นการแนะนำตัวผู้วิจัยและผู้สนใจได้ทำความรู้จักกัน เพื่อสร้างบรรยากาศที่ดีระหว่างการอภิปราย ผู้ร่วมเวทีบางท่านได้บอกกับผู้วิจัยว่ารู้สึกตื่นเต้นกับการเข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้มาก ต่อมาผู้วิจัยทำการแจ้งวัตถุประสงค์ของการจัดเวทีประชาพิจารณ์ให้ผู้ร่วมเวทีทราบ เพื่อให้ผู้เข้าอภิปรายได้เตรียมตัวในฐานะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน กิจกรรมต่อมาคือการใช้ผู้ร่วมเวทีช่วยกันวางกฎระเบียบของการจัดเวทีประชาพิจารณ์ โดยให้เขียนความคิดเห็นลงในกระดาษโน้ตที่ผู้วิจัยได้แจกพร้อมเอกสารการลงทะเบียน แล้วให้ทีมวิจัยได้นำมาติดที่กระดานเมื่อผู้ร่วมเวทีเขียนเสร็จ ผู้วิจัยจึงสรุปกฎระเบียบในการประชุมครั้งนี้ ได้แก่ การยกมือก่อนพูด ต้องพูดตรงประเด็น และขอความร่วมมือในการปิดเครื่องมือถือสาร ผู้ร่วมเวทีได้รับทราบและเข้าใจตรงกัน หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงเริ่มการอภิปรายประเด็นปัญหาสุขภาพเกษตรกรที่เกิดจากการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่พบในชุมชนเมื่อเวลาประมาณ 13.45 น. ตั้งแต่เรื่องปัญหา สภาพปัญหาและผลกระทบของปัญหาที่มีต่อชุมชนทั้ง 3 ปัญหา การประเมินศักยภาพร่วมกันระหว่างผู้นำชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุ ผู้ที่เคารพนับถือของคนในชุมชน ผู้นำทางศาสนา อาสาสมัครสาธารณสุข ปราชญ์ชาวบ้านด้านสุขภาพ และเกษตรกร และเกษตรกรผู้ใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช การวิเคราะห์ปัญหาสุขภาพของหมู่บ้านที่ประกอบไปด้วย การหาสาเหตุของปัญหาสุขภาพ การค้นหาความต้องการของชุมชนเกี่ยวกับวิธีการในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งการกำหนดแนวทางหรือกิจกรรมที่สามารถทำเพื่อแก้ปัญหา และนำเสนอโครงการแก้ไขปัญหาสุขภาพเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชแบบองค์รวมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง บ้านบวกจัน ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ที่ผู้วิจัยต้องการให้ผู้ร่วมเวทีประชาพิจารณ์ได้ทำการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของการจัดทำโครงการ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม การปรับแก้ไขแผนดังกล่าวให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น สามารถใช้ประโยชน์จากโครงการได้จริง และ แสวงหาผู้รับผิดชอบในการนำโครงการไปใช้ โดยการแสดงความคิดเห็นนั้นจะทำในรูปแบบของการพูดคุยและการเขียนความเห็นลงในกระดาษโน้ตแทน เมื่อผู้ร่วมเวทีประชาพิจารณ์ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นโดยการพูดคุย แล้วส่งให้ทีมวิจัยนำไปติดบนกระดาน หลังเสร็จสิ้นกิจกรรมดังกล่าว ได้ข้อสรุป คือ ผู้ร่วมเวทีประชาพิจารณ์ให้ความเห็นว่า เกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชบ้านบวกจันมี

ความรู้ความเข้าใจในการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช แต่สาเหตุของปัญหาสุขภาพเกิดขึ้นมาจากการขาดความตระหนักในการสวมเครื่องป้องกันเพราะคำว่า “คงไม่เป็นไร” และพฤติกรรมที่ละเลยหรือไม่เห็นความสำคัญเพราะคำว่า “รำคาญนิดหน่อย” ส่วนความคิดเห็นในเรื่องโครงการแก้ไขปัญาสุขภาพเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชแบบองค์รวมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ผู้ร่วมเวทีตกลงที่จะทดลองดำเนินโครงการในช่วงเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2553 โดยตกลงจะนำร่องทำในเขต 1 สกุดอนันต์วิไล ซึ่งเป็นเขตที่ผู้ใหญ่บ้านดูแลรับผิดชอบ เมื่อได้ข้อตกลงร่วมกันแล้วผู้วิจัยจึงทำการปิดเวทีประชาพิจารณ์ และแจ้งให้ผู้ใหญ่บ้านทราบเรื่องการนัดหมายแจ้งผลของการดำเนินโครงการต่อไป

ส่วนที่ 3 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการดูแลสุขภาพของชุมชน

การจัดการปัญหาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับสุขภาพพอเพียงในหมู่บ้านบวกจั่น ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้สอดแทรกเนื้อหาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเสาะแสวงหาทุนทางสังคมในหมู่บ้านร่วมกับผู้เข้าร่วมวิจัยในกระบวนการจัดทำแผนชุมชนทุกขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมความพร้อมผู้ร่วมการประชุม

ผู้วิจัยเริ่มทำการประเมินความรู้ของผู้ร่วมการประชุมเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หลังจากนั้นเสริมเนื้อหาความรู้เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับสุขภาพพอเพียงให้ผู้ร่วมการประชุมรับทราบเป็นพื้นฐาน

สำหรับความรู้ความเข้าใจของผู้ร่วมการประชุมเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ผู้เข้าประชุมบางท่านได้พูดคุยแสดงความคิดเห็น บางท่านได้เขียนลงในกระดาษโน้ตและมอบให้ทีมวิจัยนำมาติดบนกระดาน ได้ข้อสรุปว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามความเข้าใจ คือ

- เศรษฐกิจแบบพอเพียง ตามรอยพระบรมราโชวาท
- พออยู่ พอกิน พอใช้
- การใช้จ่ายเงินแบบพอประมาณ ใช้จ่ายแบบประหยัด ไม่เกินรายได้ของครอบครัว
- การรู้จักออม
- ความมีเหตุมีผล การวางแผน การสร้างภูมิคุ้มกัน ในการใช้จ่าย
- ปลูกพืชผักสวนครัวและเลี้ยงสัตว์ ไว้กินเอง
- การทำไร่ ทำสวน เลือกลงปลูกที่ต้นทุนต่ำ และไม่ใช้แรงงานมากจนเกินไป
- ความพอดี
- มีวินัยทางการเงิน

- มีเหตุมีผล มีความตั้งใจที่จะทำงานให้ประสบผลสำเร็จ
- ยึดหลักคุณธรรม ไม่เบียดเบียนใคร ช่วยเหลือสังคมตามสมควร

และความรู้ความเข้าใจในเรื่องสุขภาพพอเพียง คือ

- การออกกำลังกายให้สม่ำเสมอ
- ตรวจสอบสุขภาพประจำปี
- มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ไม่มีโรคภัยมาเบียดเบียน
- การรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย
- ไม่สูบบุหรี่ และดื่มสุรา
- การให้ความรักแก่กันในครอบครัว
- การทำงานให้พอดี พักผ่อนให้เพียงพอ
- ทำจิตใจให้แจ่มใส

หลังจากเสริมเนื้อหาความรู้เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับสุขภาพพอเพียงให้ผู้ร่วมการประชุมรับทราบเป็นพื้นฐาน ผู้เข้าประชุมบางท่านได้พูดคุยแสดงความคิดเห็น บางท่านได้เขียนลงในกระดาษโน้ตและมอบให้ทีมวิจัยนำมาติดบนกระดาน ได้ข้อสรุปว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มเติม คือ

- การดำเนินชีวิตอย่างไม่ประมาท การใช้จ่ายแบบพอดี ไม่มากกว่ารายได้ที่ได้รับ
- เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย
- เดินทางสายกลาง
- มีเหตุมีผล
- รู้จักประมาณตน
- มีความพอดี
- ประหยัด อดออม
- การทำบุญชื่ครัวเรือน
- มีคุณธรรม มีจริยธรรม
- สร้างภูมิคุ้มกัน
- ขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพ
- มีการวางแผนชีวิต
- ลด ละ เลิก อบายมุข
- ปลุกพืชผักไว้กินเอง
- ไม่ตามวัตถุนิยม

- การพึ่งพาตนเอง

และความรู้ความเข้าใจในเรื่องสุขภาพพอเพียงเพิ่มเติม คือ

- ออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ
- ทำจิตใจให้แจ่มใส ไม่เครียด ไม่กังวล
- การพึ่งพาภูมิปัญญาพื้นบ้าน การเลือกใช้ยาสมุนไพร การรักษาแบบแพทย์แผนโบราณ
- มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง
- เลิกใช้สารเคมี
- รับประทานอาหารให้ครบ 5 หมู่ และปลอดภัย
- มีการตรวจร่างกายประจำปี
- อาศัยการมีส่วนร่วมในชุมชน
- การพักผ่อนให้เพียงพอ
- มีภูมิคุ้มกัน
- การพึ่งตนเอง
- ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับระบบสุขภาพลดลง

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินศักยภาพชุมชน

ขั้นตอนนี้ในที่ประชุมได้ร่วมกันระดมความคิดในการค้นหาศักยภาพของชุมชนที่เข้าเกณฑ์หลักการที่สำคัญ 5 ประการของการพัฒนาระบบสุขภาพตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ.2549 ได้แก่ การยึดหลักทางสายกลาง การยึดหลักความสมดุล การยึดหลักความพอประมาณ การสร้างระบบภูมิคุ้มกัน และการสร้างระบบการเรียนรู้ให้รู้เท่าทันโลก คือ มีการแพทย์ทางเลือกที่หลากหลายในชุมชนซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านของชาวเขาเผ่าม้งที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ มีผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำตามธรรมชาติ ที่มีความรู้ ความสามารถ เป็นที่ปรึกษาของชาวบ้านได้ ชาวบ้านให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน หน่วยงานของรัฐให้การสนับสนุนทางด้านอาชีพและด้านสุขภาพและมีเสียงตามสายภายในชุมชนทำให้ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารด้านต่าง ๆ

ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ แนวทาง และจุดมุ่งหมายในการจัดการปัญหาของชุมชน

ผู้ร่วมการประชุมระดมความคิดเห็น เรียบเรียงวิสัยทัศน์ พันธกิจ ที่เป็นไปตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงดังนี้

วิสัยทัศน์ : เกษตรกรส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์ สุขภาพดีถ้วนหน้า รักสิ่งแวดล้อม และพึ่งพาตนเองสู่สุขภาวะตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พันธกิจ : ริเริ่มการทำเกษตรอินทรีย์ สร้างการดูแลสุขภาพตนเอง ครอบครัว และชุมชน ทั้งสุขภาพกาย จิตใจ สังคม จิตวิญญาณ ปรับปรุงสิ่งแวดล้อมภายในหมู่บ้าน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ขั้นตอนที่ 4 การกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาของชุมชน

ผู้ร่วมการประชุมระดมความคิดเห็น เรียบเรียงประเด็นยุทธศาสตร์ที่เป็นไปตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงดังนี้

ประเด็นยุทธศาสตร์ :

1. ส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ภายในหมู่บ้าน และการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชอย่างถูกต้องเหมาะสม สำหรับประเด็นนี้ทางชุมชนสามารถดำเนินการแก้ไขได้เอง โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้นำชุมชนทางด้านการเกษตร ส่วนเรื่องการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช นั้นอาจขอความอนุเคราะห์จากเจ้าหน้าที่เกษตรตำบลมาอบรมให้ความรู้ความเข้าใจซ้ำ

2. สร้างระบบสุขภาพแบบพอเพียง และความร่มเย็นเป็นสุขทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ให้เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน สำหรับประเด็นนี้ทางชุมชนสามารถดำเนินการแก้ไขได้เอง โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้นำชุมชนทางด้านการแพทย์พื้นบ้านของชนเผ่าม้ง

3. ปรับปรุงสิ่งแวดล้อมภายในหมู่บ้าน และการจัดการขยะสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรในชุมชน สำหรับประเด็นนี้ทางชุมชนสามารถดำเนินการแก้ไขได้เอง โดยความร่วมมือกันพัฒนาหมู่บ้าน ออกกฎการใช้แหล่งน้ำ เป็นต้น ส่วนเรื่องการจัดการขยะสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชนั้นอาจขอความอนุเคราะห์จากเจ้าหน้าที่ด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบลมาอบรมให้ความรู้ความเข้าใจและจัดการเรื่องการจัดขยะสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช

ขั้นตอนที่ 5 การกำหนดแผนงานโครงการและกิจกรรมการแก้ปัญหาของชุมชน

เนื้อหาของโครงการที่เป็นไปตามประเด็นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านสุขภาพระดับชุมชนในลักษณะบูรณาการของแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (2550-2554) ได้แก่

การสร้างกลไกเพื่อเสริมพลังการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงกับสุขภาพที่เข้มแข็ง ส่งเสริมการจัดทำแผนแม่บทชุมชนในลักษณะบูรณาการ เสริมสร้างระบบสุขภาพชุมชนให้เข้มแข็งที่มีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนของชุมชน การสนับสนุนและส่งเสริมการทำประชาพิจารณ์หรือการทำวิจัยในชุมชน สร้างระบบการดูแลสุขภาพแบบเพื่อนช่วยเพื่อน (Self Help Group) ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายจิตอาสาในทุกกลุ่มอาชีพ และการสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในด้านสุขภาพมากขึ้นทางผู้เข้าร่วมประชุมได้แสดงความคิดเห็นโดยแยกเป็นรายข้อดังนี้

- การสร้างกลไกเพื่อเสริมพลังการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงกับสุขภาพที่เข้มแข็ง ผู้ร่วมวิจัย (ผู้ร่วมประชุม) เห็นว่าการจัดทำโครงการถือว่าเป็นกลไกหนึ่งที่ส่งเสริมพลังการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงกับสุขภาพที่เข้มแข็ง

- ส่งเสริมการจัดทำแผนแม่บทชุมชนในลักษณะบูรณาการ ผู้ร่วมวิจัยเห็นว่ากระบวนการจัดทำแผนชุมชนในการจัดการปัญหาสุขภาพ มีการใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่หลากหลายในชุมชนมาใช้แก้ปัญหาทั้งส่วนบุคคลและสิ่งแวดล้อม

- เสริมสร้างระบบสุขภาพชุมชนให้เข้มแข็งที่มีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนของชุมชน ผู้ร่วมวิจัยเห็นว่า ตัวโครงการมีการใช้กลวิธีทางสังคมโดยใช้ระบบเครือข่ายและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนกิจกรรมการแก้ไขปัญหา

- การสนับสนุนและส่งเสริมการทำประชาพิจารณ์หรือการทำวิจัยในชุมชน ผู้ร่วมวิจัยเห็นว่าการเข้ามาทำวิจัยในพื้นที่ของชุมชนเป็นสิ่งที่ดี ทำให้ชุมชนรู้ว่าในขณะนี้ชุมชนกำลังประสบกับปัญหาใดอยู่และควรจะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างถูกวิธีและตรงประเด็นอย่างไร

- สร้างระบบการดูแลสุขภาพแบบเพื่อนช่วยเพื่อน (Self Help Group) ผู้ร่วมวิจัยเห็นว่า การใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน เป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยไม่ต้องพึ่งพาบุคคลภายนอกชุมชน จะรู้และเข้าใจกัน สามารถแก้ปัญหาได้ตรงไม่อ้อมค้อม

- ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายจิตอาสาในทุกกลุ่มอาชีพ ผู้ร่วมวิจัยเห็นว่าการเข้ามามีส่วนในงานวิจัยนี้ได้เข้ามาด้วยความสมัครใจ สาเหตุเพราะต้องการมีส่วนช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ถ้าคนในชุมชนไม่ร่วมด้วยช่วยกันแก้ไขแล้วใครจะเข้ามาช่วย

- การสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในด้านสุขภาพมากขึ้น เห็นได้จากการค้นหาศักยภาพในด้านโอกาสของชุมชนข้อที่แสดงว่าหน่วยงานของรัฐให้การสนับสนุนทางด้านอาชีพและด้านสุขภาพ

ขั้นตอนที่ 6 จัดเวทีประชาพิจารณ์แผนชุมชนและการประชาสัมพันธ์แผนชุมชน

ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะสอดแทรกเนื้อหาเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับสุขภาพพอเพียงเป็นระยะ เพื่อให้ผู้ร่วมเวทีประชาพิจารณ์ได้รับทราบเนื้อหาความรู้เรื่องดังกล่าวควบคู่ไปด้วย โดยเนื้อหาดังกล่าวจะครอบคลุมในเรื่องแนวปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียง ได้แก่ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรอบคอบ มีคุณธรรม และการทบทวนเรื่องระบบสุขภาพแบบพอเพียง ได้แก่ การใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนในการพัฒนาระบบสุขภาพ ค่าใช้จ่ายในระบบสุขภาพมีความสมดุล ชุมชนใช้เทคโนโลยีด้านสุขภาพอย่างรู้ทัน ชุมชนมีการบูรณาการกิจกรรมด้านสุขภาพ ทั้งทางด้านการส่งเสริม ป้องกัน รักษา ฟื้นฟู และมีการพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพ

หลังดำเนินเวทีประชาพิจารณ์และประชาสัมพันธ์แผนชุมชน ทางผู้วิจัยได้ขอให้ผู้เข้าร่วมเวที ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้การเสริมสร้างระบบสุขภาพแบบพอเพียง พบว่าชาวบ้านมีความรู้ในเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แต่ยังไม่สามารถเชื่อมโยงความคิดกับการปฏิบัติในแต่ละด้านได้ บางคนปฏิบัติอยู่แล้วแต่ไม่รู้ว่าเป็นหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และบางคนรู้หลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แต่ยังไม่ได้นำมาปฏิบัติหรือนำมาปฏิบัติไม่ครบทุกด้าน

ส่วนที่ 4 ผลของการจัดการปัญหาสุขภาพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หลังจากทดลองดำเนิน โครงการแก้ไขปัญาสุขภาพเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชแบบองค์รวมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ในช่วงเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2553 โดยนำร่องทำในเขต 1 สกลอนันต์วิไล ซึ่งเป็นเขตที่ผู้ใหญบ้านดูแลรับผิดชอบ ผู้วิจัยได้ทำการประเมินโครงการว่าประสบผลสำเร็จหรือไม่ โดยวัดจากดัชนีวัดความสำเร็จของตัวโครงการ และทางผู้วิจัยได้ขอให้ผู้ใหญบ้านเลือกกลุ่มที่นำโครงการไปใช้เป็นจำนวน 20 ครัวเรือนให้ช่วยต่อการคำนวณดัชนีชี้วัด

สำหรับเป้าประสงค์ หรือ จุดมุ่งหมายใหญ่ที่สุดของโครงการนี้ทำเพื่อพัฒนาระบบสุขภาพของเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชให้เป็นสุขภาพแบบพอเพียงและสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาพสมบูรณ์ ภายใต้การสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ตามประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น หลังจากการจัดเวทีประชาพิจารณ์ ผู้วิจัยได้ติดตามการนำโครงการไปประยุกต์ใช้ พบว่า ผู้ใหญบ้านได้ขอความอนุเคราะห์จากเจ้าหน้าที่เกษตรตำบลให้ช่วยจัดการสารเคมีเรื่องเกษตรอินทรีย์แก่ลูกบ้านเขต 1 นำวิธีที่ได้ไปทดลองกับแปลงปลูกพริกหวานของผู้ใหญบ้านเองจำนวน 5 แปลงขนาดความยาวของแปลงคือ 1x5 เมตร เพื่อเป็น

การเปรียบเทียบกับแปลงที่เพาะปลูกตามปกติ ผลที่ได้จากการทดลองคือ ทรายที่เคยมีอาการปวดศีรษะ และคลื่นไส้อาเจียน หลังกลับมาจากการทำสวน ไม่มีอาการดังกล่าว และจากการสอบถามของผู้วิจัยพบว่า ไม่เพียงแต่เริ่มปรับเปลี่ยนมาทดลองทำเกษตรอินทรีย์เท่านั้น ทุกวันนี้ก่อนพ่นสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชจะสวมหน้ากาก หมวกปีกกว้าง ถุงมือยาง รองเท้าบูท และปรับชุดหมีมาสวมเสื้อกันฝนแขนยาวแบบใช้แล้วทิ้งแทน เพราะชุดหมีอึดอัดราคาแพง ถ้าเป็นเสื้อแขนยาวกางเกงขายาวก็อึดอัด แต่เสื้อกันฝนนั้นป้องกันได้ทั้งละอองยาฆ่าแมลง และฝน เพราะเริ่มเข้าสู่ฤดูฝนบ้างแล้ว อีกทั้งยังสะดวก ไม่อึดอัด ไม่ต้องซักทิ้งได้เลย และราคาถูกประมาณ 10-20 บาท

เกษตรกรบางครัวเรือนที่ยังคงมีอาการข้างเคียงจากการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชนั้น ผู้วิจัยได้ส่งทีมงานไปสอบถามถึงการจัดการอาการดังกล่าวพบว่ามีการใช้บริการการแพทย์พื้นบ้านของชนเผ่าม้งก่อนเป็นอันดับแรก เช่น ถ้ามีอาการปวดศีรษะก็จะเลือกทำ “ซรวัว” คือการใช้ขวดแก้วที่บรรจุขี้ผึ้งที่ไขหมดแล้ว นำมารวมควันที่ได้จากการเผากระดาษที่ห่อด้วยเหรียญบาท ทำเป็นลักษณะสัญญาณไฟ แล้วนำมาติดบริเวณส่วนต่าง ๆ ของร่างกายที่มีอาการปวดเมื่อยประมาณ 5-10 นาที เชื่อว่าอาการปวดนั้นจะทุเลาลงได้ บางคนก็ไปหาหมอสมุนไพรเพื่อนำยามาต้มดื่มรับประทานเป็นต้น แทนที่จะไปใช้บริการที่สถานีนอนามัย หรือ คลินิกเหมือนแต่ก่อน

ส่วนเรื่องการจัดการขยะสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่มีสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน พบว่าผู้ใหญ่บ้านได้ขอความอนุเคราะห์จากเจ้าหน้าที่ด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบลมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสาธิตเรื่องการจัดการขยะให้แก่ลูกบ้านเขต 1 พร้อมกันนั้นทางองค์การบริหารส่วนตำบลได้จัดสรรงบประมาณในการสร้างห้องเก็บวัสดุการเกษตรเพื่อเป็นตัวอย่างให้แก่คนในชุมชน โดยผู้ใหญ่บ้านจะได้ทยอยนำความรู้ที่ได้ไปดำเนินการให้ทุกครัวเรือนในหมู่บ้านได้มีใช้กันภายในปีนี้

สำหรับน้ำในสระเก็บน้ำบ้านบวจันที่เคยได้รับการปนเปื้อนสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชนั้น ได้ถูกขุดลอกและมีน้ำชุดใหม่ในสระแล้ว ทางคณะกรรมการหมู่บ้านได้ช่วยกันออกกฎระเบียบ จัดทำป้ายติดไว้บริเวณสระเก็บน้ำเป็นข้อความว่า “สระน้ำเป็นสมบัติของชุมชนห้ามนำขยะมาทิ้งและทำความสะอาดขณะบรรจุน้ำฆ่าแมลง หากฝ่าฝืนปรับหนึ่งหมื่นบาท”

นอกจากนี้ทางคณะกรรมการหมู่บ้านและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ยังมอบหมายหน้าที่ให้ตัวแทนเยาวชนสืบเปลี่ยนหมุนเวียนกันทำหน้าที่ให้ความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร ในเรื่องโครงการแก้ไขปัญห สุขภาพที่เกิดในชุมชนขณะนี้ รวมถึงเรื่องแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและสุขภาพพอเพียง ทุกเย็นช่วงเวลา 18.00-18.30 น. เพื่อเสริมความรู้ความเข้าใจ ความตระหนัก และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งในการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช

อนึ่งการประเมินโครงการดังกล่าวเพื่อไม่ให้เกิดอคติขึ้น ผู้วิจัยได้จัดส่งทีมวิจัยไปสังเกตพฤติกรรมของกลุ่มทดลองตลอดระยะเวลา 4 สัปดาห์ที่จัดทำโครงการ โดยทีมวิจัยประกอบด้วยชาวบ้านในเขตอื่น เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย และอาจารย์ประจำโรงเรียนบ้านบวกจัน ทางผู้วิจัยได้แจ้งให้ทีมทำการเก็บข้อมูลโดยไม่ให้ผู้ถูกวิจัยทราบหรือรู้ตัว เนื่องจากจะทำให้ผลที่ได้จากการประเมินมีความคลาดเคลื่อนได้ สามารถสรุปผลการวิจัยจากดัชนีชี้วัดของโครงการดังต่อไปนี้

ตารางที่ 7 แสดงสรุปผลการวิจัยจากการนำโครงการไปใช้

ดัชนีชี้วัดความสำเร็จ	ผลการประเมิน
เกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของจำนวนเกษตรกรผู้เข้าร่วมวิจัยทั้งหมด	ครัวเรือนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจำนวน 20 ครัวเรือน จาก 20 ครัวเรือน คิดเป็น ร้อยละ 100
ค่าใช้จ่ายในการแก้ไขปัญหาสุขภาพที่เกิดขึ้นหลังสัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรลดลงร้อยละ 10 เมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายของปีที่ผ่านมา	จากการจัดบันทึกค่าใช้จ่ายทางด้านสุขภาพที่เกิดขึ้นหลังดำเนินการตามแผนลดลง 15 ครัวเรือน จาก 20 ครัวเรือน คิดเป็น ร้อยละ 75
เกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมีการใช้สมุนไพร การนวด และการแพทย์พื้นบ้าน ในการรักษาอาการและโรคที่เกิดจากสัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช เพิ่มขึ้นจากเดิมไม่น้อยกว่าร้อยละ 20	เกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชหันมาใช้สมุนไพร การนวด และการแพทย์พื้นบ้าน ในการรักษาอาการและโรคที่เกิดจากสัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช เพิ่มขึ้น 10 ครัวเรือน จาก 20 ครัวเรือน คิดเป็น ร้อยละ 50
เกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมีกิจกรรม ด้านการส่งเสริมสุขภาพ การควบคุมป้องกันโรค การรักษาพยาบาลเบื้องต้น การฟื้นฟูสภาพที่ต่อเนื่อง อย่างน้อย 2 กิจกรรม	เกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชเข้าร่วมกิจกรรม ด้านการส่งเสริมสุขภาพ การควบคุมป้องกันโรค การรักษาพยาบาลเบื้องต้น การฟื้นฟูสภาพที่ต่อเนื่อง อย่างน้อย 2 กิจกรรม เช่น การส่งตัวแทนเยาวชนของครัวเรือนจัดเสียงตามสาย และการจัดสิ่งแวดล้อมบริเวณบ้านให้น่าอยู่ จัดระเบียบขยะสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช

ดัชนีชี้วัดความสำเร็จ	ผลการประเมิน
เกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมีระบบภูมิคุ้มกันและการคุ้มครองสุขภาพ ครอบคลุมไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 ของจำนวนเกษตรกรผู้เข้าร่วมวิจัยทั้งหมด สิ่งแวดล้อมบริเวณที่พักอาศัย แปลงปลูกผลผลิต และพื้นที่รอบชุมชนของเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชได้รับการปรับปรุงและจัดการตามหลักอนามัย สิ่งแวดล้อมไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 ของจำนวนเกษตรกรผู้เข้าร่วมวิจัยทั้งหมด	เกษตรกรรวมไปถึงชาวบ้านบวจันทั้งหมดมีบัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้า (บัตรทอง) พื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลนครพิงค์ทุกคนครัวเรือนตัวอย่างมีการปรับปรุงพัฒนาสิ่งแวดล้อมบริเวณที่พักอาศัย แปลงปลูกผลผลิต และพื้นที่รอบชุมชนของเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช18ครัวเรือน จาก 20 ครัวเรือน คิดเป็น ร้อยละ 90
เกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชให้ความร่วมมือในกิจกรรมการจัดการขยะสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 ของจำนวนเกษตรกรผู้เข้าร่วมวิจัยทั้งหมด	เกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชเข้าร่วมในกิจกรรมการจัดการขยะสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช 20 ครัวเรือน จาก 20 ครัวเรือน คิดเป็น ร้อยละ 100
เกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมีการดำเนินกิจกรรมด้านสุขภาพ โดยได้รับการสนับสนุนด้านต่าง ๆ จากพันธมิตรด้านสุขภาพไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของกิจกรรมด้านสุขภาพทั้งหมด	การดำเนินกิจกรรมด้านสุขภาพ นี้ได้รับการสนับสนุนด้านวิทยากรและงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลทั้งหมด

หลังจากการนำแผนชุมชนที่ได้มาปรับทดลองใช้เป็นระยะเวลา 4 สัปดาห์ ผู้วิจัยพบว่า ปัญหาสุขภาพของเกษตรกรที่เกิดจากการสัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชได้รับการแก้ไข รวมไปถึงสิ่งแวดล้อมที่ได้รับผลกระทบจากการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรได้รับการปรับปรุง โดยอาศัยทุนทางสังคม ภูมิปัญญาชาวบ้าน แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และความร่วมมือของคนในชุมชน ผลลัพธ์ที่ได้คือ สุขภาพดี สิ่งแวดล้อมดี ชีวีมีสุข บนพื้นฐานการพึ่งพาตนเอง ในชุมชนบ้านบวจัน ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่